

T.C.
İSTANBUL AREL ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
PSİKOLOJİ ANA BİLİM DALI
GENEL PSİKOLOJİ BİLİM DALI

**GEÇ ERGENLİK DÖNEMİNDEKİ BİREYLERDE OLUMSUZ
BENLİK ALGISININ SANAL ZORBALIĞA ETKİSİ**

YÜKSEK LİSANS TEZİ
Yonca YAPRAK
13520117

DANIŞMAN
Prof. Dr. PINAR TINAZ

İstanbul, 2017

T.C.
İSTANBUL AREL ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
PSİKOLOJİ ANA BİLİM DALI
GENEL PSİKOLOJİ BİLİM DALI

**GEÇ ERGENLİK DÖNEMİNDEKİ BİREYLERDE OLUMSUZ BENLİK
ALGISININ SANAL ZORBALIĞA ETKİSİ**

Yüksek Lisans Tezi

Tezi Hazırlayan: **Yonca YAPRAK**

YEMİN METNİ

Yüksek lisans tezi olarak sunduğum “Geç Ergenlik Dönemindeki Bireylerde Olumsuz Benlik Algısının Sanal Zorbalığa Etkisi ” başlıklı bu çalışmanın, bilimsel ahlak ve geleneklere uygun şekilde tarafımdan yazıldığını, yararlandığım eserlerin tamamının kaynaklarda gösterildiğini ve çalışmanın içinde kullanıldıkları her yerde bunlara atıf yapıldığını belirtir ve bunu onurumla doğrularım.

26.02.2018

Yonca YAPRAK

ONAY

Tezimin kağıt ve elektronik kopyalarının İstanbul Arel Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü arşivlerinde aşağıda belirttiğim koşullarda saklanmasına izin verdiğimi onaylarım:

- Tezimin/Raporumun tamamı her yerden erişime açılabilir.
- Tezim/Raporum sadece İstanbul Arel yerleşkelerinden erişime açılabilir.
- Tezimin/Raporumunyıl süreyle erişime açılmasını istemiyorum. Bu sürenin sonunda uzatma için başvuruda bulunmadığım takdirde, tezimin/raporumun tamamı her yerden erişime açılabilir.

26.02.2018

Yonca YAPRAK

ÖZET

Benlik algısı; bireyin yalnızca kendisi hakkındaki algıdır. İnsanların “ben” ve “bana ait olan” olarak tanımladıkları bir kavramdır. Bireyin kendisine dair geliştirdiği benlik algısı olumlu ya da olumsuz olarak değerlendirilebilir. Kendisini değersiz gören, sevgiden yoksun olduğunu düşünen, kendini tanımayan, kendini ifade etmekte zorlanan ve özgüvenli olma davranışı geliştirememiş bireyler, olumsuz benlik algısı geliştirmiş olarak düşünülebilir. Olumsuz benlik algısı geliştirmiş bireylerde de bazı olumsuz davranışlar gözlemlenebilir. Araştırmanın amacı; geç ergenlik dönemindeki bireylerde olumsuz benlik algısının sanal zorbalığa etki edip etmediğini ortaya koymaktır.

Araştırmada Rosenberg Benlik Saygısı Ölçeği ve Sanal Zorbalık Ölçeği kullanılmıştır. Ölçekler üniversitelerin psikoloji bölümü birinci sınıflarında öğrenim gören 150 öğrenciye uygulanmış, 128'i değerlendirmeye alınmıştır. Yapılan istatistiksel değerlendirmeler sonucu Benlik Saygısı Ölçeği'nin D2 düzeyi ile Sanal Zorbalık değişkeni arasında anlamlı bir ilişki olduğu ortaya konmuştur.

Anahtar Kelimeler: Ergenlik, Geç Ergenlik, Benlik Saygısı, Zorbalık, Sanal Zorbalık

SUMMARY

Self-perception is the perception of individual. It's a concept that people define as belonging to me. The self-perception developed by individual can be evaluated as positive or negative. The people who see themselves as worthless, who have difficulty expressing themselves, who think they are devoid of love, who don't know themselves, who can not develop self confidence behaviour can be considered as having a negative self perception. In individuals who have developed negative self perception, some negative behaviours can be observed. The aim of the research is to show whether the negative self perception in the late adolescence has an effect on the virtual bullying. Rosenberg self esteem scale and cyberbullying scale were used in the research. Scales were applied to 150 students who are studying in the first grade of psychology department and 128 students were evaluated. Statistical evaluations revealed that there is a meaningful relationship between the D2 level of the resultant self perception scale and the cyberbullying variant.

Key Words: Adolescence, Late Adolescence, Self Perception, Bullying, Cyberbullying

1. BÖLÜM

GİRİŞ

Problem Durumu

Araştırmanın Gerekçesi ve Önemi

Araştırmanın Amacı

Kapsam ve Sınırlılıklar

2. BÖLÜM

KURAMSAL ÇERÇEVE

Zorbalık Kavramı

Zorbalık Türleri

Zorbalığın Bir Uygulanma Şekli Olarak Sanal Zorbalık

Ergenlik Kavramı

Ergenlik Sınıflandırması

Erken Ergenlik

Orta Ergenlik

Geç Ergenlik

Benlik Kavramı

Benlik Algısı

Benlik Algısı Sistemi

2.9.Kendini

Gerçekleştirme

2.10.Benlik Saygısı

2.11. Benlik Algısı ile Ergenlik Dönemi İlişkisi

3. BÖLÜM

YÖNTEM

Araştırma Yöntemi

Örnekleme

Veri Toplama Araçları

Sanal Zorbalık Ölçeği

Rosenberg Benlik Saygısı Ölçeği

4. BÖLÜM

BULGULAR

5. BÖLÜM

TARTIŞMA, SONUÇ VE ÖNERİLER

Tartışma ve Yorum

Sonuç ve Öneriler

KAYNAKÇA

EKLER

1. BÖLÜM

GİRİŞ

Problem Durumu

İnternetin tarihi, 1950'li yıllarda bilgisayarların gelişmesi ile başlar. Paket ağlarının ilk tasarımları ABD, İngiltere ve Fransa'daki çeşitli laboratuvarlarda şekillenmiştir. 60'lı yılların başında ABD Savunma Bakanlığı tarafından desteklenen ve kullanılan internet 1980'lerin sonunda İngiltere'den Tim Berners-Lee'nin, World Wide Web üzerine yaptığı çalışmalar sayesinde zenginleştirilmiştir ve bu modern internetin doğuşuna zemin hazırlamıştır. 1990'ların ortalarından itibaren, anlık mesajlaşmalar, e-posta, VoIP, video görüşmeler ve tartışma forumlarıyla, bloglarıyla, sosyal ağlarıyla ve çevrimiçi alışveriş siteleriyle gelen World Wide Web, kültürümüzde ve toplumumuzda bir devrim yaratmıştır (İTÜBiDB, 2013).

21. yüzyılın başlarından itibaren yoğun bir şekilde kullanılmaya başlanan internetin kullanımı günümüzde de hızlı bir şekilde yaygınlaşmaktadır. Özellikle cep telefonları ile buluşmasından sonra internet kullanımı hem daha çok artmış hem de daha kolay ulaşılır olmuştur. İnternet ve cep telefonunun kullanımı her geçen gün artmakta ve kullanma yaşı da her geçen gün azalmaktadır. Türkiye 35 milyon internet kullanıcısıyla dünyada 14., Avrupa'da ise 5. sırada yer almaktadır. Son yıllarda hızlı büyüyen sosyal paylaşım sitelerinden Facebook'ta Türkiye yaklaşık 29 milyon üye ile ABD, İngiltere ve Endonezya'dan sonra dünyada 4. sırada yer almaktadır (www.facebakers.com/countries).

İnternetin gençler arasında yoğun olarak kullanılmasının gençlere birçok faydasının olduğu görülmektedir. Öyle ki; 2000'li yılların başında Bilgi ve İletişim Teknolojileri dersi ortaöğretim kademelerinde ders olarak verilmeye başlanmıştır. Gençler interneti sosyalleşme, iletişim ve bilgiye ulaşma amacıyla kullanmaktadır. İnternet sayesinde, arkadaş ve aile bireyleriyle iletişim kurmak ve önemli bilgilere ulaşmak daha kolay hale gelmiştir. Ancak her yeni iletişim teknolojisi beraberinde bazı problemleri de getirmektedir. Bu gelişme çocuk ve gençlerin internet ve beraberinde getirdiği olanakları kötüye kullanımına da neden olmaktadır. Sohbet odaları, e-posta ve web sayfaları çocuklar ve gençlerin uygunsuz materyallere ulaşımını da olanaklı kılmaktadır. Arıca, Kınay ve Tanrıku (2012) internetin özellikle pornografik sayfalar, şiddet içeren oyunlar, cinsiyet ayrımcılığı ya da ırkçılığı yücelten siteler ile çocuk ve gençler için büyük riskler taşımakla birlikte bağımlılığa da yol açabileceğini belirtmektedir.

Araştırmanın Gerekçesi ve Önemi

Besley'den (2008)aktaran Ayas ve Horzumsanal zorbalığı, bir birey veya grubun bilgi ve iletişim teknolojilerini diğer bireylere zarar vermek amacıyla kötü niyetle ve tekrarlayan biçimde kullanması olarak tanımlanmaktadır (2010).Willard (2005) ise sanal zorbalığın kurbanlara zarar vermek için internet veya diğer dijital ortamlar veya dijital materyallerin kullanılması olduğunu ifade etmekte, Patchin ve Hinduja (2006) sanal zorbalığı, internetle kurbanlara isteyerek ve sürekli zarar verme olarak tanımlanmaktadır (Peker, 2015, alıntı). Literatür incelendiğinde zorbalık genel çerçevede bir birey ya da grubun, diğer birey ya da grup üzerinde fiziksel ve psikolojik bakımdan egemenlik kurması durumudur. Farklı ilişki türlerinde ortaya çıkan zorbalık, buna bağlı olarak uygulanma şekli olarak da çeşitlenmiştir. Zorbalığın uygulanma şekilleri fiziksel, sözel, psikolojik, cinsel ve sanal olmak üzere ayrılmıştır. İnternetin yanlış kullanımı sonucu ortaya çıkan sanal zorbalık, özellikle gençler ve ergenler arasında son yıllarda problem olarak ele alınmaya başlamıştır.

Ergenlik dönemi bireyin yaşamındaki en zor dönemlerden biridir. Her duygunun yoğun bir şekilde uçlarda yaşandığı, genellikle aileden uzaklaşma ve bir birey olduğunu hissetme isteği, ben-merkezcilik hissini maksimuma ulaştığı bir dönemdir. Birey bu dönemde kendini gerçekleştirmek, olduğu gibi kabul edilmek, özgüven duygusunu hissetmek arzusundadır. Bu arzu benlik algısı ile doğrudan ilişkilidir.

İnsanın kendisini gerçekçi bir şekilde görerek değerlendirmesini, kendisini olduğu gibi kabullenmesini ve kendisine sevgi, saygı duymak suretiyle kendi özüne güvenebilmesini sağlayan olumlu bir ruh hali olarak benlik algısı, ruhsal anlamda sağlık ve mutluluğun bir anahtarı ve başarılı olmanın ön koşuludur.

Araştırmanın Amacı

Bireyin yaşamındaki en zor ve çalkantılı dönemlerden biri olan ergenlikte olumlu bir benlik algısına sahip olabilmek de güçtür. İnternet kullanımı ve beraberinde ortaya çıkma ihtimali olan sanal zorbalık kavramı bu dönemi daha güç hale getirebilir. Bu bağlamda araştırmamızda, üniversiteli gençlerin benlik saygıları ile sanal zorbalık düzeyleri arasında nasıl bir ilişki olduğunun araştırılması temel amaç olarak kabul edilmiş ve böylece sanal zorbalık literatürüne küçük de olsa bir katkıda bulunulması hedeflenmiştir.

Araştırmanın amacı doğrultusunda, son ergenlik dönemini yaşamakta olan üniversiteli gençlerin benlik saygıları ile sanal zorbalık değişkeni arasındaki korelasyon incelenecektir.

“Bireylerin sahip oldukları olumlu ya da olumsuz benlik saygısı ile sanal zorbalık değişkeni arasında ters korelasyon vardır” hipotezinin geçerliliği ortaya konulmaya çalışılacaktır. Diğer bir deyişle, geç ergenlik dönemindeki bireylerde olumsuz benlik algısının sanal zorbalık düzeyini artırıp artırmadığı araştırılacaktır.

1.5. Kapsam ve Sınırlılıklar

Araştırmanın kapsamı çerçevesinde, son ergenlik dönemini yaşamakta olan psikoloji bölümünde öğrenim gören niversite öğrencileri ile çalışılacaktır. Son ergenlik dönemini yaşamakta olan bireylerin kişilik, zgven, benlik saygısı kavramlarını içselleştirmiş olması beklenir. Özellikle psikoloji bölümünde öğrenim görmeyi tercih eden bireylerin seçilmesinin sebebi ise; hem yaşantı hem de teori kapsamında alan ile ilgili daha çok bilgi ve tecrübeye sahip olacaklarının düşünülmesidir. Bu bakımdan benlik saygısının olumlu olduğu varsayılan bireyler araştırmanın kapsamını oluşturmaktadır.

Ancak bireylerin özgeçmişlerine dair herhangi bir inceleme olmaması, araştırmanın kesitsel bir araştırma olması, psikoloji bölümünde eğitim görmeyi kendi iradeleri ile mi istedikleri yoksa tesadüfen mi bölüme kayıt yaptırdıklarının bilinmemesi araştırmanın geçerlilik ve kapsamını sınırlandıran etkenlerdir.

2. BÖLÜM

KURAMSAL ÇERÇEVE

Zorbalık Kavramı

Türk Dil Kurumu zorbalığı“güç kullanarak, korkutarak, tehdit veya zorlama ile başkaları üzerinde egemenlik dayatmak” olarak tanımlamıştır. Zorbalık kavramı ile ilgili literatür incelendiğinde, kasıtlı olarak zarar verme veya acıtma amacıyla gerçekleştirilen davranışların ortaya çıkardığı durum olarak tanımlanmıştır. Kişinin sahip olduğu eşyalara zarar verme gibi her türlü yıkıcı davranış da saldırganlık olarak sınıflanır. Saldırganlık açık ya da örtülü, şiddetli ya da hafif, özel ya da genel, tepkisel ya da planlı, görünür bir nedene bağlı ya da açık bir nedene bağlı olmadan, sözel veya fiziksel olabilir. Kartal ve Bilgin’in (2012) aktarımına göre, hangi biçimde olursa olsun, eğer davranış zarar verme niyetiyle yapılmışsa karşısındakini incitmemiş veya acı vermemiş bile olsa saldırganlık olarak nitelenir. (Behar, Hunt, Ricciuti, Stoff, & Vitiello, 1990; Price ve Dodge 1989). Davranışlar sıklıkla tekrarlanır ve alışkanlık haline getirilir. Temel bir önkoşul olarak kabadayı veya başkaları tarafından sosyal ya da fiziksel bir güç dengesizliği algısı vardır. Bu tahakkümü savunmak için kullanılan davranışlar sözlü taciz ya da tehdit, fiziksel saldırı ya da zorlama şeklinde olabilir ve eylemler belirli hedeflere yönelik olarak defalarca tekrarlanabilir.

Zorbalık Türleri

Griffin ve Alan’dan (2004) alıntılan Çankaya zorbalık türlerini fiziksel zorbalık, sözel zorbalık, psikolojik zorbalık, cinsel zorbalık ve sanal zorbalık olarak ifade etmektedir (2011). Fiziksel zorbalık; fiziksel davranışları içeren zorbalıktır. Dövmek, vurmak, incitmek, tekme atma, itme-çekme, eşyalara el koyma gibi davranışlar olarak açığa çıkar. Sözel zorbalık; sözel davranışlar içeren zorbalık çeşididir. Küfür etmek, alay etme, dalga geçme, lakap takma, küçük düşürücü ve incitici sözler söyleme sözel zorbalığa örnek teşkil etmektedir. Psikolojik zorbalık; psikolojik bağlamda davranışlar içerir. Çocuğu yalnızlığa itmek, duygusal baskı, oyunlara katmamak, dışlamak, arkadaş çevresinde yok saymak gibi davranışlar olarak örneklendirilebilir. Cinsel zorbalık; cinsel davranışlar içeren zorbalık çeşididir. Cinsel bölgelere dokunma, sarkıntılık yapmak ve sözel olarak cinsel atıflarda bulunma gibi davranışları içerir. Sanal zorbalık ise; teknolojik aletleri kullanarak zarar verici

davranışlarda bulunmak anlamına gelmektedir. Sosyal paylaşım sitelerinden iftira, dedikodu yaymak, kişiye özel bilgileri paylaşmak gibi davranışlarla örneklendirilebilir.

Sanal zorbalığın meydana gelmesi için zorbaca davranışın mutlaka dijital teknolojilerin kullanımıyla oluşması gerekmektedir. Sanal zorbalık genel zorbalıktan bu yönüyle ayrılmaktadır. Literatür incelendiğinde sanal ve genel zorbalık arasında başka farklılıklarla da karşılaşılmaktadır. Shariff(2005) sanal zorbalığın genel zorbalıktan ayrılan üç temel özelliğinin bulunduğunu belirtmektedir (Arıcak, Kınay ve Tanrıku, 2012). Bunlardan ilki sanal ortamda zorbaca davranışlarda bulunan kişiler, kim oldukları bilinmeden bu davranışları gerçekleştirebilirler. İkincisi genel zorbalığı sadece olayın gerçekleştiği yerde bulunup, bu olaya şahit olan kişiler öğrenirken, sanal zorbalık olayları sadece uygulandığı ortamlarda değil aynı zamanda dijital ortamlar aracılığıyla tüm dünyadan öğrenilebilmektedir. Üçüncü olarak sanal zorbaca davranışlarda cinsellik daha kolay ve daha fazla kullanılabilir. Bunun yanında genel zorbaca davranışlara maruz kalan kurbanlar zorbaca davranışın meydana geldiği alandan ayrıldıktan sonra zorbalardan kurtulabilmesine rağmen sanal kurbanların zorbaca davranışlardan kurtulabilecekleri bir alan bulunmamaktadır. Bu yönüyle sanal zorbalık zaman ve mekândan bağımsız olarak her an ve her yerde gerçekleştirilebilmekte ve kurbanın sürekli zorbalığa maruz kalacağı kaygısıyla yaşamasına neden olabilmektedir. Diğer bir farklılık ise genel zorbalıkta zorba ve kurban arasında fiziksel bir dengesizlik olması gerekmektedir. Sanal zorbalıkta ise bu güç dengesizliği fiziksel nitelikte değil dijital teknolojiye sahip olma ve teknoloji okuryazarı olma yönünde eğilim göstermektedir (Ayas ve Horzum, 2011). Görüldüğü gibi genel zorbalık yukarıda bahsedilen yönleri ile sanal zorbalıktan ayrılmaktadır. Bazı durumlarda ise genel zorbalığa karşılık verebilmek amacıyla sanal zorbalık, sanal zorbalığa karşılık verebilmek amacıyla genel zorbalık yapılabilmektedir.

Strom ve Strom (2004) fiziksel olarak zorbalığa maruz kalan bireylerin fiziksel güçsüzlüğünden dolayı zorbaya karşılık veremezken sanal zorba davranışları ile zorbadan intikam alabildiğini belirtmektedir (Ayas ve Horzum, 2011)

Vandebosch ve VanKleemput (2009) ise zorbalığın geleneksel ve sanal zorbalık karşılaştırmasını şöyle ortaya koymuşlardır (Tamer ve Vatanartiran, 2014). Geleneksel zorbalıkta bire bir iletişim ve fiziksel temas söz konusu olabilirken, sanal zorbalıkta yalnızca iletişim söz konusudur. Geleneksel zorbalıkta kurbanı ait sırlar bireyden bireye aktarılırken, sanal zorbalıkta iletişim araçlarının yardımıyla daha kısa sürede daha çok bireye aktarılabilir.

Geleneksel zorbalıkta olduğu gibi sanal zorbalıkta da bazı ayrımlar ortaya çıkabilmekte ve alt başlıklar oluşmaktadır. Sanal zorbalığın iki çeşidinin olduğu kabul edilmektedir (Tamer ve Vatanartıran, 2014). İlki eylemlerin daha çok teknik yönünü içeren elektronik zorbalık, diğeri ise psikolojik yönünü gösteren elektronik iletişim zorbalığıdır. Buna göre kişilerin şifrelerinin ele geçirilmesi, web sitelerinin hacklenmesi, Spam iletilerin gönderilmesi elektronik zorbalık kapsamında değerlendirilmektedir. Elektronik zorbalık bireysel olabileceği gibi organize de olabilir. Bu kapsamdaki zorbalıklar yazılım ve donanıma zarar vermenin yanı sıra, eylemlerin kişilerin duygularını da etkilediği kabul edilmektedir.

Zorbalığın Bir Uygulanma Şekli Olarak Sanal Zorbalık

Zorbaca davranışlar son yıllarda artış gösteren ve sıklıkla araştırmalara konu edilen olgulardan biridir. Son zamanlarda teknoloji alanındaki gelişmeler ve teknolojinin gençler tarafından daha yaygın kullanılmaya başlanması, okullarda öğrencilerin göstermiş olduğu zorbalık davranışlarını teknolojiyi kullanarak gerçekleştirmelerine olanak sağlamıştır. Bu yönüyle okullarda öğrenciler arasında yaşanan zorbalık türleri arasında “sanal zorbalık” (cyberbullying) adı verilen yeni bir zorbalık türü de gözlenmektedir. Willard (2005) sanal zorbalığı kurbanlara zarar vermek için internet veya diğer dijital ortamlar veya dijital materyallerin kullanılması, Patchin ve Hinduja (2006) internetle, kurbanlara isteyerek ve sürekli zarar vermek, Belsey ise bir birey ya da grup tarafından bilginin ve iletişim teknolojisinin başkalarına zarar vermek amacıyla kullanmak olarak ifade etmiştir (Tuncay ve Horzum, 2010). Sanal zorbalık elektronik ortamındaki inatçı ve tekrarlayan zararlı davranışlardır ki bu eylemler cep telefonu, kısa mesaj, elektronik posta, internet, anlık mesajlaşma, kişisel web siteleri, sohbet odaları gibi çeşitli web ve/veya teknolojik ortamlarda olabilir. Yaman ve arkadaşları (2011) sanal zorbalığa internet ortamındaki şiddetli öfke tepkilerinin ve düşmanlığın çekingen olmayan bir şekilde ifadesi olarak görmektedirler (Tamer ve Vatanartıran, 2014). Baker (2010) sanal zorbalıktan elektronik formların kullanılarak, kendisini kolayca savunamayan bir kurbanı karşı bir grup veya birey tarafından yürütülen saldırgan, kasıtlı bir eylem olarak bahsetmektedir (2013).

Genelleyecek olursak, sanal zorbalık elektronik iletişim ortamında yapılan bir zorbalık türüdür. Bu tür zorbalığı uygulayan kişiler e-mail, mesaj ve fotoğraf kullanarak eylemlerini gerçekleştirmektedir. Uygulamalar web sayfaları, bloglar, Chat odaları veya sosyal ağlar aracılığı ile de yapılabilmektedir. Dolayısıyla teknolojik zorbalık bir kişinin teknolojileri

kullanarak bireyleri sıkıntıya sokmaları, tehdit etmeleri, korkutmaları ve benzeri eylemleri içerdiği ifade edilebilir.

Tablo 1. Sanal Zorbalık Uygulanma Çeşitleri

Şiddet	Küfürlü ve saldırgan bir dil ile elektronik mesajlar gönderme
Rahatsız Etme	Tekrarlayan bir şekilde istenmeyen kaba mesajlar gönderme
İftira	Arkadaşlıklarını ve/veya saygınlığını bozmak için birisi hakkında dedikodu, yalan veya söylenti yaymak
Taklit Etme	Başka biri gibi davranmak, başka birinin bilgilerini ve fotoğraflarını kullanarak sanal ortamda yerine geçme
Dışa Vurma	Başkasının sırlarını ya da utandırıcı bilgilerini rızası olmadan açığa vurma
Kandırma	Biri ile sırları ya da utandırıcı bilgileri hakkında konuşmak ve daha sonra bunların internette açıklanması

İnternet ortamında kendisi ile ilgili olumsuzluklar algılayan kişilerin, olumsuz özelliklerinden sıyrılabilmeleri mümkün olmakta ve kendilerini gerçekte olduğundan daha güçlü görmeye başlayabilmektedir (Tamer ve Vatanartıran, 2014). İnternet ortamında gerçek kimliğin saklanabilmesi de zorbalık için kolaylaştırıcı bir ortam sunmaktadır.

İnteraktif internet teknolojilerindeki gelişmeler bilgi ve iletişim alanlarına getirdiği yeniliklerle tüm fiziksel sınırları ortadan kaldırmış ve daha özgür bir kuşağın yetişmesine yol açmıştır. Zira cep telefonları, elektronik posta, blog kullanımı, sosyal paylaşım siteleri, web sayfaları, gibi yeni gelişen bilgi ve iletişim teknolojilerinin kişilerin taciz edilecek kurban olarak seçilmesini kolaylaştırmıştır. Gerçek kimliği saklayarak incitici, aşağılayıcı, tehdit ve tahrik edici mesajların hızla ve defalarca, binlerce insana gönderilmesi artık çok kolay hale gelmiştir. Kimlik saklayabilme imkânı kötü niyetli kişiler için cesaretlendirici olabilmektedir. Ayrıca, bu teknolojilerin gelişimi ile benzer suçları işlemek daha az zaman ve enerji gerektirmekte, eylem internet ya da cep telefonu aracılığıyla anında binlerce kişiye ulaştırılabilmektedir (Baker, 2013). Bu teknolojiler sayesinde insanlar arası iletişimin önündeki tüm fiziksel engeller kalkmış görünse de iletişimde önemli bir yeri olan sözsüz iletilerin ve kişisel fiziksel özelliklerin algılanmasına olanak tanımaması nedeniyle iletişim

sürecini ve sonuçlarını olumsuz yönde etkileyebilmektedir. İnternet teknolojileriyle çocuk ve gençler pornografik sayfalara, şiddet içeren oyunlara, uygunsuz materyallere, cinsiyet/ırk ayrımcılığını körükleyen, yıkıcılığı yücelten söylemlere her zamankinden daha fazla ve daha kolay maruz kalmaktadırlar (Baker, 2013). Sanal dünya çocukların hayal ile gerçek dünya arasındaki ayrımı yapmalarını da güçleştirmektedir. Söz edilen bu olumsuzluklar çocukların internette ne kadar zaman geçirdiği, internette neler yaptıkları ve kaç yaş arası çocukların internette zaman geçirdiği sorularını akla getirmektedir.

Ergenlik Kavramı

Ergenlik; insan yaşamında bir yaş dönemini (11/13 – 18/21 yaş arası) ifade etmektedir. Hall (1904)'dan aktaran Özerk bu tanımı; temel özelliği bakımından da insan yaşamında fizyolojik, fiziksel, duygusal ve zihinsel gelişimlerin en hızlı ve en yoğun yaşandığı fırtınalı bir dönem olarak tanımlamaktadır (2014). Genovese (1980)'ye göre Erikson ergenleri; kim olduklarını, ne kadar özel olduklarını, toplumda anlamlı bir rol sahibi olup olamayacaklarını, cinsel, etnik ve mesleki kimliklerini nasıl oluşturacaklarını çözmeye çalışan bireyler olarak tanımlamıştır (çev. Erkal, 2004). Bireyin, ergenlikte başarması gerekenler daha çok kendi bedenindeki değişimlere uyum sağlayabilmek, yetişkinler tarafından kabul görmeyi gerçekleştirebilmek, ebeveyn bağımlılığını azaltmak, kendi sorumluluklarını almak ve yerine getirmek, meslek seçimine hazırlanması gibi konulardır (Özerk, 2014).

Ergenlik Sınıflandırması

Erken Ergenlik (12-14 yaş arası) : Fizyolojik değişimler ile başlayan bu dönem iki yıl sürer (Koç, 2004). Bu dönemde dürtü gücü yüksektir ve ergenler genelde agresiftir. Bu dönemde bedenin hızlı gelişim ve değişimin kontrol dışı olması, ergenlerde kontrol kaybı duygusu ve hatta ruhsal denge bozulması kaygısına yol açar. Ergenler bu durumun normal olup olmadığını merak edebilir. Ebeveyn bu durumdaki ergeni sıklıkla kaygılı olarak algılar. Uyku ve beslenme düzensizdir ve genelde dağınıktırlar. Bu dönemde her iki cinsin temel arkadaşları kendi cinsinden olan bireylerdir. İlk kez ebeveynin otoritesi ile baş etme gündeme gelir.

Orta Ergenlik (14-16 yaş arası) : Erken ergenlik döneminden sonraki süreci kapsayan bu dönem ortalama olarak iki yıl sürer (Koç, 2004). Bu dönem süresince önemli değişiklikler olur. Soyut düşünce kapasitesi gelişir. Çocukların oyuncakla oynadığı gibi ergen de soyut

düşünce ile oynar. İdeolojik tartışmalara girer, farklı siyasi akımları savunur. Farklı dünya görüşlerini savunup tartışmaya girebilir.

Kimlik arayışı içindedir ve özdeşim kuracağı bir model arar. Ebeveynin değer yargıları onun için anlam taşımaktan çıkar. Yani kısaca içselleştirdiği ebeveyn figüründen ayrılarak dış dünyaya yönelir. Kendi cinsinden özel bir arkadaş edinir. Bu daha çok benzeri özellikleri olan biridir. Bu ilişkide yaşanan duygusal yoğunluk, ileride kurulacak karşı cins ilişkileri için bir yaşantıdır.

Geç Ergenlik (16-20 yaş arası) : 16 yaştan sonra başlayan bu dönem 3-4 yıl sürer. Genç ergenlik dönemi ilişki ve yaşantı oturduktan sonra sona erer (Koç, 2004). Soyut düşünce iyice gelişir. Gelecek, meslek seçimi, evlilik konuları gündemdedir. Bağımsızlık pekişir. Bu dönem ikincil bireyselleşme aşaması diye de isimlendirilir.

Benlik Kavramı

Benlik kavramı, bireyin çevresini tanımaya ve çevresiyle sosyal ilişkiler kurmaya başlamasıyla gelişmeye başlar. Başlangıçta yeni doğan bir bebek kendisinin ayrı bir varlık olarak 'ben' olarak farkında değildir. Başka bir deyişle yeni doğmuş bir bebek 'ben' ve 'ben olmayan' arasında bir ayrım yapamaz. Bununla birlikte benliğin özü, yalnız kişinin kendisini ayrı bir varlık olarak kavramasından değil, aynı zamanda isteklerde bulunan ve üstelik bu yönde eyleme geçme niteliğine sahip bir varlık olarak tanınmasıyla biçimlenir (Kımtır, 2011).

Çocukta benlik gelişimi, çocuğun önce kendisini anlamasıyla değil, çevresini algılamasıyla gelişmeye başlar. Doğduğu andan itibaren çocuğun ilişkide bulunduğu insanlar, anne ve babasıdır. Anne-babasının kendisine sevgiyle yaklaşımı, gereksinimlerini düzenli ve yeterli olarak karşılamaları, kendisini rahatlatmaları, onun benlik gelişimine olumlu yönde katkıda bulunurken tersi durumda yani çevresindeki insanların ona sevgisiz yaklaşımı, ihtiyaçlarını zamanında, düzenli ve yeterli olarak karşılamamaları sonucunda dış dünya ve insanlar hakkında olumsuz izlenimler edinir. Sonuç itibarıyla onun dış dünya ve insanlar hakkında edineceği bu olumsuz izlenimler benlik kavramının çekirdeğini oluşturur.

İnsanın kişiliğinin temelinde "ben" yer alır. Benliğin merkezinde ise, bir içsel varlık / çekirdek bulunmaktadır. Bu içsel varlık / çekirdek ya da öz ben (gerçek ben) çevresi ile sürekli bir etkileşim içerisindedir ve benlik algısı denilen sistem bu etkileşim süreci içerisinde gelişir. Daha açık bir deyişle, insanın doğuştan getirdiği bu içsel varlık / çekirdek / öz ben çevre ile girdiği bu etkileşim sonucunda benlik algısı adı verilen ve kişinin kendi ile ilgili bir

imaj ya da resmini ifade eden sistemi oluşturur. Yaşamımız boyunca benlik kavramımız ve buna bağlı olarak benlik algımız da süreç içerisinde değişebilir.

Benlik Algısı

İnsan davranışları üzerinde etkili olan çok sayıda değişkenin varlığı bilinmektedir. Örneğin, tutumlar, algı, yetenekler, zekâ düzeyi vb. bireysel değişkenlerle davranış arasında belirleyici ilişkilerin varlığı çeşitli disiplin alanlarının verileri tarafından doğrulanmaktadır. Bu değişkenlerden biri de benlik algısı / benlik tasarımı / benlik tutumu (Self-Concept) olarak ele alınan sistemdir ve en kapsamlı olarak C. Rogers tarafından ele alınmıştır (Budak, 2011). Benlik kavramı kişilik ve psikoloji kuramlarının çoğunun içerisinde önemli bir yer işgal etmektedir. Bununla birlikte her kuram bu kavramı kendi bakış açısı bakımından ele alarak tanımlamakta, sonuç olarak bu tanımlarda benzerlikler olduğu gibi farklılıklar da ortaya çıkmaktadır.

Benlik Algısı Sistemi

Birey olarak önemli ve yeterli olduğumuz, başkalarından ayrı olduğumuz, kendimiz ve dünya hakkında tutarlı bir gerçekliğe sahip olduğumuz duygusu benlik algımız açısından sağlam bir temel oluşturmamızı sağlar. Bu durum bireyin birbirinden farklı ve çok sayıdaki özellikleri ile ilgili izlenim ve yargıları çok sayıda ben kavramını oluşturur, bu çok sayıdaki ben kavramı bir araya gelerek ben kavramları sistemi ya da benlik algısını meydana getirir (Kuzgun, 1997). Doğum öncesi dönemden başlamak üzere kendisi ve çevresiyle ilişki halinde olan insan gerek kendi bedeninden gerekse dış dünyadan uyarımlar almaktadır. Bu uyarımlar ise, duyum izlenimleri halinde yorumlanarak anlamlı bütünlükler oluşturur. Böylece insan yaşamın ilk dönemlerinden başlayarak, kendisi ve çevresi hakkında izlenimler edinmeye başlar. İnsandaki içsel varlık ya da öz ben, yaşamın başlangıcında kendisini, onu dünyaya getiren annenin bir uzantısı olarak algılamaktadır. Henüz kendisini bağımsız bir varlık olarak algılayamamakta ve anne ile birlikte benlikle ilgili bir sorun yaşamamaktadır. Yaşamın ilerleyen dönemlerinde ise insan, anne ile ayrı birer varlık olduklarını fark etmeye başlar ve anneden bağımsız bir ben'in varlığına ihtiyaç duyar (Bayat, 2013). İşte esas olarak, insanın bir kimlik sahibi olma ihtiyacını karşılayan benlik algısı sisteminin oluşumu bu ayrılık travmasının yaşanması ile birlikte çevreyle girişilen etkileşimle başlar. Günümüz insan kurgusunda önemli bir yer işgal eden ve neredeyse insanla ilişki halindeki tüm sistemlerin dikkat odaklarında yer alan kendini gerçekleştirme (self-actualization) kavramı insanın var

oluşunu, olumlu ve anlamlı bir çizgiye oturtmasının anahtarı olarak kabul edilmektedir(Maslow, 1954).

Kendini Gerçekleştirme

Kendini gerçekleştirme, ancak insanın kendi gerçeğini anlaması ve kabul etmesiyle mümkün hale gelir. İşte bu durum içsel varlıkla (öz ben) uyumlu bir benlik algısı sistemin varlığını zorunlu kılar. İçsel varlığının gerçeğine ulaşmış ve onunla bütünlük içerisinde yani içsel odaklı bir benlik algısı sistemi geliştiren bireyler sahip oldukları bu benlik algısını yaşamlarına katmakta bir zorlukla karşılaşmazlar. Buna karşılık benlik algısı sistemleri içsel varlıkla uyumlu ya da içsel odaklı olmayan bireyler, yaşamları içerisinde karşılaştıkları zorlanmalı durumlarda ya da bu tasarımlarına aykırı yeni yaşantılarında bu yaşantılarını benlik algısı sistemlerine katamamaları nedeniyle bir uyumsuzluk ve huzursuzluk yaşamaktadırlar. Bu huzursuz ve uyumsuz durumdan kurtulmaya çabalarken, çoğu kez gerçeklikten sapma, savunmacı davranışlar ve davranış bozuklukları gösterirler (Kuzgun, 1997).

İnsanın, sosyal ve fiziksel çevre ve kendisi ile ilişkileri sırasında elde ettiği geri bildirimler yoluyla ve bir birleri ile ilişki halindeki çok sayıda unsurdan oluşan ve kendisini anlamasını sağlayan benlik algısı sistemi (benlik durumu / benlik tasarımı), geçmiş deneyimlerden, o andaki yaşantılardan ve gelecekteki beklentilerden oluşur. Benlik ya da benlik algısı kavramı tutum gelişimi ve düşünce sistemleri bakış açısı kullanılarak şu şekilde tanımlanmaktadır; benlik algısı (benlik durumu / benlik algısı) kişinin kendisi ile ilgili bilgi, düşünce, kanaat, algı ve inançlarının tümünün düzenlenmiş durumudur. Bir başka kaynakta ise benlik / benlik algısı kavramı, insanın kendisini görüş ve algılayış biçimi olarak tanımlanır ve bir gelişim süreci içerisinde ele alınır (Kuzgun, 1997). Birbirleri ile ilişki halindeki çok sayıda unsurdan / elemandan oluştuğunu söylediğimiz bu sistemde bazı unsurlar / elemanlar merkezi (çekirdek) bir rol oynarken diğer bazıları ise, bu merkezi unsurun / elemanın uzağında ya da çevresinde yer almaktadır. Bu noktada, merkezden ne kadar uzakta yer alırsa alsın benlik algısındaki tüm elemanlar bir birleri ile ilişki halinde bulunmaktadır. Benlik algısı sistemin temel elemanlarını kişinin kendisi ile ilgili olarak sahip olduğu temel yetenekler ve benlik ilgisi (self-liking) hakkındaki kanaatleri oluşturmaktadır. (Bayat, 2003). Bu durumun göstergeleri ise, kişinin bir konu, kişi, iş, obje ya da davranışla ilgili olarak "yeterliyim" ya da "yeterli değilim" veya "seviyorum / hoşlanıyorum" ya da "sevmiyorum / hoşlanmıyorum" gibi yargıları içeren odak niteliğindeki kanaatleridir. Burada hemen söylenmesi gereken şey,

tutum, kavram ve bakış açısı ile benlik algısı kavram ve bakış açılarının bir birlerine çok yakın ve benzeşiyor olmaları, buna karşılık bir birinden farklı iki bakış açısı olduklarıdır. Bireylerin kendileri ile ilgili bu odaklanmış kanaatlerini (hoşlanıyor, hoşlanmıyor, yeterli, yetersiz vb.) içeren yaşam durumları ise, yaşama bağlılık, kederli olma, mutsuzluk, mutluluk ya da yüksek veya düşük kaygı düzeyi gibi var oluş biçimleriyle ortaya çıkar. Bireylerin bu kendilerine ilişkin değerlendirmeleri sonucunda ortaya çıkan kanaatler, olumluluk ya da olumsuzluk taşıyabilmekte, çatışabilmekte veya bir birleriyle ilişkisiz yani nötr olabilmektedir. Görülüyor ki, benlik algısı sistemi bireylerin kendileriyle ilgili durumsal değerlendirmelere esas kanaatleri içerdiği gibi, ilgi alanlarından, faaliyet alanlarına ve bireyin yaşamı içerisindeki olay ve durumlara kadar oldukça geniş bir alanı kapsamaktadır (Bayat, 2003). Daha önce de ifade ettiğimiz gibi bazı bireylerde bu benlik algısı sistemi içsel varlık kaynaklı ya da odaklı olmasına karşılık, bir kısım bireylerde bu içsel varlık kaynaklı / içsel odaklı benlik algısı sistemi bulunmamaktadır. Yani, bazı bireyler için yüksek düzeyde geliştirici bir içsel odaklı benlik algısı sisteminin varlığı söz konusu iken, bazı bireyler henüz şekillenmemiş, yani taslak halinde (oluşumu tamamlanmamış) bir benlik algısı sistemine sahiptirler. Bu taslak nitelikli (oluşumu tamamlanmamış) benlik algısı sistemi ise, bireylerin yaşam içerisindeki başarısızlıklarının temel belirleyicisi haline gelir. Yani içsel odaklı, tamamlanmış ve somutlaşmış bir benlik algısı sistemi bireyleri yaşam içerisinde başarılı ve mutlu olmaya motive ederken, tamamlanmamış ve kaynağı bireyin içsel dünyası olmayan ve belirsizlikler taşıyan bir benlik algısı sistemi, bireyin başarısızlığı ve mutsuzluğu için gereken koşulları hazırlar. Sağlıklı, mutlu ve başarılı bir birey için gerekli olan tamamlanmış ve içsel odaklı bir benlik algısı sistemi en genel olarak bireyin kendisini, kendisi için anlamasını ve açıklamasını mümkün kılacak olan içsel değerlendirmeleri yapmasını yani "ben kimim?" sorusuna anlaşılır ve içsel dayanakları olan cevaplar verebilmesini mümkün kılacak bir dizi eylemi zorunlu kılar. Daha açık bir ifadeyle, bu bireylerin benlik algısı sistemleri bireylerin kendilerine sordukları ve sürekli tekrarlanan "ben kimim?" sorusuna verdikleri cevaplar tarafından oluşturulur. Buna karşılık bazı bireyler bir benlik algısı sistemi oluşturmak ve bunun gereği olan çabayı sarf etmek yerine kendilerine dışarıdan belirlenmiş modelleri referans olarak alırlar. Bu bireyler kendilerini, ait oldukları topluluklar, aileleri, verili toplumsal değerler, başkaları tarafından belirlenmiş değer yargıları ve toplum içerisindeki rolleri ile açıklamak eğilimindedirler. Bu bireyler için bireysel ve toplumsal varoluşları bu verili değer ve rollerden ve onların tanımladığı kimlikten öte bir anlam taşımaz.

Benlik Saygısı

Yaşamımız boyunca benlik kavramımız sürekli değiştiği gibi benlik saygımız da zaman içerisinde değişebilir. Bebeklik döneminden itibaren gelişmeye başlayan benlik saygısı, çocuğun çevresiyle etkileşimine ve ebeveynlerine bağlı olarak gelişir. Önce anne - baba ve diğer aile bireyleri gibi çocuğun hemen yakınında bulunan kişilerin daha sonra arkadaş ve öğretmenlerinin tutum ve davranışları ile çocuğun benlik saygısı şekillenir. Görüldüğü üzere, benlik saygısı kavramı doğrudan benlik algısının gelişimi ile doğru orantılıdır. Benlik saygısının olumlu bir şekilde gelişebilmesi için çocuğun olumlu davranışları nedeniyle ödüllendirilmesi, kabul görmesi ve sevilmesi gerekmektedir. Bu sebeple bebeğin bağlanma, duygulanım, sağlık, mizaç, uyum, anne babanın ruh sağlığı alanlarındaki deneyimlerinin kalitesi onun ilerideki sağlıklı benlik saygısının temellerini oluşturur. Zira annenin, çocuğun narsistik gereksinimlerine yerinde ve yeterince karşılık vermesi çocuğun benlik saygısına katkıda bulunur. Kısaca belirtmek gerekirse, çocuğun ruhen ve bedenen sağlıklı ve kapasitesinin üst sınırlarına varacak düzeyde gelişmesinde ilk yılların büyük önemi vardır. Çünkü ilk çocukluk yıllarındaki benlik gelişimi, daha sonraki yıllardaki gelişimi de belirler. Çocuğun biyolojik ihtiyaçlarının yanı sıra, koşulsuz sevgi, güven, kabul edilme, onaylanma, takdir edilme, otorite, disiplin vb. gibi duygusal ihtiyaçları aile içinde karşılanabilir. Zira aile, insanın insanı tanınmasını ve sevmesini sağlayan biricik vasıttır. Çocuk kendisinin, özel, değerli, yeri doldurulamaz bir varlık olduğunu ilk olarak aile içerisinde idrak edebilir. Böylece güçlü bir kişiliğin ve hayat başarisının ana öğesi olan özgüven duygusunun temeli atılmış, insani varoluşun temel sorunlarından birisi olan 'değerliyim' duygusu yani benlik saygısı kazanılmış olur.

Benlik Algısı ve Ergenlik Dönemi İlişkisi

Ergenlik dönemi, gencin yeni beceriler kazanması gereken, yeni talepler isteyen, yeni okul yapısı, arkadaş ilişkilerinde ve etkisinde artış, bununla beraber anne-babadan kopuş hareketinin başladığı bir dönemdir. Gencin bu dönemde kazandığı fiziksel ve bilişsel yetenekler çevresine ve kendisine uyum yapmasını gerektirir. Yaşamın ilk yıllarından itibaren insan davranışlarını belirlemede benlik kavramı önemli rol oynamakla birlikte ergenlik dönemine gelindiğinde benlik özel bir ilgi konusu haline gelmektedir. Gençlik çağında benlik kavramı ön planda olduğu için genç insan çocuklukta dışa dönük olan antenlerini kendi içine çevirmeye, kendini bedenini, duygularını incelemeye, hedefleri konusunda kafa yormaya

başlar. Genç adını, yürüyüşünü, bedenini vs. beğenmez. Benliğini başlıca uğraş alanı haline getiren genç, kendini aşağı görmekle yüceltmek arasında sürekli gelgitler yaşar. Bazen pek çok yönden kendisini beğenmezken, bazen de düş kurup hayallere dalar ve kendisini kahramanca işler yapan birisi, hayranlık duyulan bir spor yıldızı vs. gibi görebilir. Kısacası gençlik çağında benlik kavramı, sürekli iniş çıkış ve dalgalanmalar gösterir. Zira bu çağda sürekli kendisini tartan, değerlendiren ve eleştiren genç, uygun olan bir kimlik arayışı içerisinde ve benliğini yeni baştan düzenleme çabasıdadır (Yörükoğlu, 2007). Ergenlik döneminde gencin arayışları, onun daha duyarlı, hassas, etkilenebilir ve güvensiz olmasına yol açar. Gencin bir gruba ait olması, benzer giyim ve davranışlar göstermesi ve özdeşimlerde bulunması benlik saygısını yükseltmeye yönelik çabalarından kaynaklanmaktadır (Maşrabacı, 1994). Ergenlik dönemi, benlik saygısı ile ilgili önemli değişikliklerin veya yapıların ortaya çıktığı bir dönemdir. Aslında benlik saygısı ile ergenlik dönemi arasındaki ilişkinin çift yönlü olduğu da söylenebilir. Zira ergenlik dönemindeki değişiklikler, gencin benlik saygısını etkilediği gibi, benlik saygısının bu döneme kadar olan durumu da gencin gelişimini etkilemektedir (Çuhadaroğlu, 1986). Benliğin ya da kendiliğin tanınması daha ziyade yirmili yaşlar içerisinde söz konusu olabilir. İnsanın kendisini tanıması, farkına varması başkalarına ait bilgilerle değil, öze ait edinimlerle gerçekleşir. İnsan bu aşamada zihinsel melekeleri kullanmayı öğrendikçe, kendisinin olduğu sınırı görebildiği gibi, olabileceği noktanın da iç görüşüne sahip olur. Ergenlik dönemindeki genç, kendisinin nasıl birisi olduğu, neye benzediği, kendisi hakkında başkalarının neler hissettiği vb. konular üzerinde çokça düşünür, kafa yorar. Gençler, bu sorulara yanıt ararken benlik algılarını kullanırlar. Bu dönemde, içsel faktörlerin yanı sıra, çevresel faktörlerin etkisiyle de gelişen benlik algıları, sonuçta gencin kendisine yaklaşım biçimini belirlemektedir. Gencin kendisine yaklaşım biçiminin, yani kendisine karşı aldığı tutumun yönü, kendisi hakkında olumlu ya da olumsuz bakış açısına sahip olması, kendini değerli ya da değersiz görmesi benlik saygısını belirlemektedir (Karadağlı, 1991).

Kişinin benlik saygısının olumlu ya da olumsuz olmasının bütün yaşamı boyunca büyük etkisi olmakla beraber, gençlik çağında bu önem daha da artmaktadır. Çünkü temeli çocuklukta atılan benlik saygısı, ergenlik döneminde örgütlenip, bireyin yaşamını etkileyen kalıcı bir faktör haline gelmektedir. Bu sebeple benlik saygısı ile ilgili yapılan araştırmaların çoğu, daha ziyade ergenler üzerinde gerçekleştirilmektedir. Rosenberg'e göre, benlik saygısı gencin ileriki yaşamında düşüncelerini, duygularını ve davranışlarını belirleyen öznel yaşamının, yani kimliğinin çekirdeğini oluşturur (Çuhadaroğlu, 1986). Dolayısıyla ergenlik döneminde kazanılan en önemli özellik olan kimlik duygusunun sağlanmasında

benlik saygısının önemli bir payı vardır. Bu sebeple başta Erikson olmak üzere birçok araştırmacı ergenlikte benlik saygısının, kimlik gelişimi ve kendilik duygusunun kazanılmasındaki önemini vurgulamışlardır. Erikson'a göre gelişimin beşinci dönemi olan psikososyal gelişim döneminde kimlik oluşumu sürecinde de benlik saygısının önemli rolü vardır. Daha önceki dönemlerde benlik saygısının ortaya çıkmasını sağlayan aynılık ve süreklilik duygusunun psiko-sosyal gelişim döneminde başkaları tarafından yapılan değerlendirmenin aynılık ve sürekliliği ile uyuşması sonucunda benlik kimliği duygusu gelişmektedir. Bu şekilde bir kimlik duygusuna yol açan benlik saygısı, yetenekler, sosyal teknikler, ego ideali ve sosyal rol ilkelerine dayanmaktadır. Ekonomik, sosyal ve kültürel sayısız değişkenin araştırma sonuçlarını etkilemesine rağmen yapılan araştırma sonuçlarına göre, gençlik döneminde benlik kavramındaki değişiklikler, kimlik yapılanması ile ilgili olarak yaşanan bir takım dalgalanmalara rağmen, benlik saygısında bir artış olduğu gözlenmiştir (Karadağlı, 1991). Genç insan kendine özgü değerler, yaşam felsefesi ve dünya görüşü oluşturmaya, bir amaç veya amaçlara doğru yönelmeye, kısacası çevresiyle bütünleşmeye, kendi öz benliğinin bilincine varmaya ve bunun yanında kendine özgü bir kimlik duygusu geliştirmeye çalışır. Bununla birlikte ergenlik dönemi gençlerinin kendini aşağı görmek, kendine güveni olmamak, kendini aptal hissetmek, sık sık öfkeye kapılmak gibi kişilikle ilgili kaygıları mevcuttur (Yörükoğlu, 2007). Bariz utanma ve aşağılık duygularında ifadesini bulan kendilik saygısı yitimine narsistik çatışmalar yol açabilmekte ve böyle bir benlik saygısı yitimi ergenlikteki kimlik duygularını çok daha tehlikeli bir düzeyde etkilemektedir (Kımtır, 2011). Her gencin yaşadığı ve atlatılması gereken bir gençlik hastalığı olan kimlik bunalımı bazı gençlerde çok hafif geçerken, bazı gençlerde daha ağır belirtilerle kendisini gösterir. Dolayısıyla ergenlik ya da gençlik çağında genç insanın kimlik bunalımını atlatamaması ya da kimlik bunalımının yoğunluğu kendine güven duygusunu, dolayısıyla benlik saygısını etkilemektedir. Güvensizlik duygusunun oluşmasında çocukluk döneminde yaşanan olaylarla birlikte kimliğin temel özellikleri olan unsurların (bağımsızlık duygusu, hayat felsefesi, sosyal statü ve mesleki rol ile cinsel kimlik) yeterince oluşmamasının da önemli bir etkisi vardır (Kımtır, 2011). Kendine güven duygusu ise, kimliğini oluşturmuş, bağımsızlığını yeterince kazanmış, hayat anlayışını belli ölçüde ve mesleki rolünü az çok belirlemiş ve cinsel kimliğini de kabullenmiş olan gencin durumunu ifade etmesi bakımından son derece önemlidir. Kısaca belirtmek gerekirse, gençlik çağının sonlarına doğru genç insan adeta durulur, benlik kavramı netleşir, benlik saygısı artar, kendi kendisiyle ve çevresiyle olan çatışmaları da sona erer. Ayrıca söz konusu gencin cinsel kimliği de oturmuştur.

Kişiliğin gelişiminde kritik bir dđnem olan ergenlikte bireyler içinde buldukları sıkıntılı sđreci kendilerine ve çevrelerine faklı Őekillerde yansıtılmak eğilimindedir. Dolayısıyla kendilerine dair geliştirmiş oldukları benlik saygısı da bu durumdan etkilenir. Ancak ergenlik dđneminin sonlarına doğru, bireyin i dđnyasında çalkantılara yol açmış sđrecin sonlanmasına yakın kendisiyle ve çevresiyle olan çatışmaları azalmaya başlar. Ergenlikten yetişkinliğe geçiş dđneminde kişisel ve çevresel çatışmaların bittiği ya da bitmek ũzere olduğu kabul edilir.

3. BÖLÜM

YÖNTEM

3.1. Araştırma Modeli

Bu çalışmada araştırma modeli olarak açıklayıcı (hipotez sınamaya yönelik) araştırma modeli kullanılmıştır. Açıklayıcı araştırmaların amacı betimlemekten öte, bazı şeylerin neden ya da nasıl olduğunu açıklamaktır. Bu araştırmalar, olgulara ilişkin çeşitli değişkenler arasında nedensel ilişkiler bulmaya ve sosyal olguları bu nedensellik üzerinden açıklamaya çalışırlar(Balcı, 2011).Başka bir deyişle açıklayıcı araştırmalar sosyal olguları, olguya ilişkin kavramların bağımlı ve bağımsız değişkenleri arasındaki ilişkiyi inceleyerek anlamaya ve açıklamaya çalışan araştırmalardır. Araştırmanın amacı, istatistiksel teknikler yardımıyla, hipotezde ileri sürülen ilişkinin gerçekten mevcut olup olmadığını ortaya koymaktır. Açıklayıcı araştırmada bir hipotezi sınamak için yapılandırılmış veri toplama araçlarıyla veri toplanır ve bulgular istatistiksel yöntemlerle çözümlenerek araştırma hipotezi sınanır. Açıklayıcı araştırmalar nicel yöntemin bütün özelliklerini taşıyan ve nicel veri toplama araçlarını kullanan araştırmalardır. Araştırma, değişkenler arasındaki ilişkilere ilişkin ifadeler olan hipotez(ler)le başlar, veriler evreni temsil eden bir örneklemden; ölçek-anket, deney, yarı- deney, denetimli gözlem ya da yapılandırılmış görüşme gibi katı bir şekilde yapılandırılmış olan nicel veri toplama araçlarıyla toplanır. Araştırmacı, ölçtüğü bağımlı değişkeni etkileyebilecek olan dış koşulları kontrol altında tutmaya çalışır. Bulgular istatistiksel yollarla sunulur ve araştırma evrenine genellenir (Gökçe, 1999).

Ayrıca araştırma nicel olma özelliği de taşımaktadır. Araştırmada, araştırılan konuya ilişkin, evreni temsil eden örneklemden sayısal sonuçlar elde edilmiştir.

3.2.Örneklem

Araştırmada Balcı tarafından ortaya konan seçkisiz örnekleme yöntemi kullanılmıştır (1997). Seçkisiz örnekleme, bir örneklemin seçiminde kullanılan bir teknik olup, tanımlanmış bir evrendeki elemanlara, seçilmek için eşit ve birbirinden bağımsız şans verir. Diğer bir deyişle tüm elemanların seçilme olasılığı aynıdır ve bir elemanın seçimi diğer elemanın seçimini etkilememektedir. İstanbul Arel Üniversitesi ve İstanbul Yeni Yüzyıl Üniversitesi Fen Edebiyat Fakültesi Psikoloji Bölümü 1. Sınıf öğrencilerine uygulanmıştır. 85'i kız, 65'i erkekten oluşan, 150 öğrenciye ölçek formları bireysel olarak elden ulaştırılmış ve tüm öğrencilerden geri dönüş alınmıştır. Boş cevaplarla birlikte 22'si değerlendirmeye alınmamıştır. Analizler araştırmaya değer bulunan 128 öğrenciyle yapılmıştır.

Veri Toplama Araçları

Sanal Zorbalık Ölçeği

Bu araştırmada; Osman Tolga Arıca, Hüseyin Kınay ve Taşkın Tanrıkulu tarafından geliştirilen Sanal Zorbalık Ölçeği, gerekli izinler alınarak, kullanılmıştır (Arıca, Kınay ve Tanrıkulu, 2012). Ölçek, 24 maddeden oluşmakta olup dördü (Hiçbir Zaman, Bazen, Çoğu Zaman, Her Zaman) skala üzerinden yanıtlanmaktadır. "Hiçbir Zaman" bir puan olarak, "Her Zaman" yanıtı ise dört puan olarak değerlendirilmektedir. Böylece ölçekten alınabilecek en düşük puan 24, en yüksek puan ise 96 olmaktadır.

Öncelikle tüm maddeler için temel bileşenler analizi bağlamında açımlayıcı faktör analizi gerçekleştirilmiştir. Kaiser-Meyer-Olkin örneklem uygunluğu değeri .939 ve Bartlett Sphericity Testi yaklaşık Ki-Kare değeri 9197.54 ($p < .05$) olarak bulunmuştur. Aynı zamanda çizgi grafiği (screeplot) üzerinde kırılma noktası incelenmiş, kırılma noktasından da ölçeğin tek faktörlü bir yapı gösterdiği görülmüştür. Faktör altındaki maddelerin faktör yükleri .49 ile .82 arasında değişmektedir. Yine rotasyon öncesinde birinci faktörün yol açtığı varyansın %30'un üzerinde olması da genel bir faktörün başka bir kanıtı olarak değerlendirilmiştir. Böylece ölçeğin tek faktörlü bir yapıya sahip olduğu yargısına varılmıştır. Hiçbir madde, silindiği takdirde ölçeğin Cronbach alfa değerinde anlamlı bir artış meydana gelmemektedir. Ölçeğin tamamı için hesaplanan Cronbach alfa katsayısı .95 olup; test-tekrar test güvenilirlik katsayısı ise .70 olarak bulunmuştur. Elde edilen bu değerler ölçeğin, güvenilir bir ölçme aracı olduğu şeklinde yorumlanabilir.

Rosenberg Benlik Saygısı Ölçeği

M. Rosenberg (1965) tarafından geliştirilen ölçek Füsün Çuhadaroğlu (1986) tarafından Türkçe 'ye ve kültürümüze uyarlanmıştır.

63 maddeden oluşan ölçeğin 12 alt testi vardır. Bu araştırmada sadece benlik saygısı alt testi kullanılmıştır. Guttman ölçüm şekline göre düzenlenmiş testte, olumlu ve olumsuz yüklü maddeler ardışık olarak sıralanmıştır. Ölçeğin kendi içinde değerlendirme sistemine göre denekler 0 ile 6 arasında puan almaktadırlar. Sayısal ölçümlerle yapılan karşılaştırmalarda benlik saygısı, yüksek (0-1 puan), orta (2-4 puan) ve düşük (5-6 puan) olarak değerlendirilmektedir. Puanın yüksek olması benlik saygısının düşük, az olması ise benlik saygısının yüksek olduğunu göstermektedir. Ölçeğin geçerlik katsayısı .71, güvenilirlik katsayısı .75 olarak bulunmuştur. Veriler Spss-X for Windows paket programında t testi ve tek yönlü varyans analizi ile değerlendirilmiştir.

4.BÖLÜM

BULGULAR

Çalışmamızdaki sürekli değişkenler için tanımlayıcı istatistikler; ortalama, standart sapma, minimum ve maksimum değerler olarak ifade edilirken; kategorik değişkenler sayı ve yüzde olarak ifade edilmiştir. Sürekli değişkenler bakımından grup ortalamalarını karşılaştırmada Tek Yönlü Varyans Analizi (ANOVA) yapılmıştır. Varyans analizini takiben farklı grupları belirlemede Duncan testi kullanılmıştır. Bu değişkenler arasındaki ilişkiyi belirlemede gruplarda ayrı ayrı olmak üzere Pearson korelasyon katsayıları hesaplanmıştır. Gruplar ile kategorik değişkenler arasındaki ilişkiyi belirlemede ise Ki-kare testi yapılmıştır. Hesaplamalarda istatistik anlamlılık düzeyi %1 ve %5 olarak alınmış ve hesaplamalar için SPSS (IBM SPSS for Windows, Ver.21) istatistik paket programı kullanılmıştır.

Sanal zorbalık ortalama puanı ile benlik saygı düzeyleri arasındaki korelasyon (ilişkisi) katsayılarına bakılmıştır. Buna göre Sanal zorbalık puanı ile benlik saygısı düzeyleri arasında istatistiksel olarak önemli (anlamlı) bir ilişki bulunmamıştır ($p>0,05$). Başka bir ifade ile kişilerin sanal zorbalık puanındaki değişim (artış-azalış), bu kişilerin benlik saygı düzeyleri üzerinde önemli bir etkiye sahip değildir. (bkz. Tablo.2) Örneğin benlik saygısı ölçeğinin “Benlik Saygısı” (D1) alt ölçeği ile sanal zorbalık puanı arasındaki ilişki (korelasyon) önemli bulunmamıştır. Yani sanal zorbalıktaki artış, D1’den etkilenmemektedir. Benlik saygı düzeylerinin birbiriyle ilişkisine baktığımızda; birbiriyle ilişkili olanlar * ile belirtilmiştir. Örneğin, D1 “Benlik saygısı” ile D2 “Kendilik Kavramının Sürekliliği” arasındaki korelasyon (ilişki) önemli bulunmuştur ($p<0,05$). Buna göre, D1 arttıkça D2 de artmaktadır. Aynı şekilde “Eleştiriye Duyarlılık” D4 ile D1,D2 arasında ilişki önemli bulunmuştur. (bkz. Ek.15)

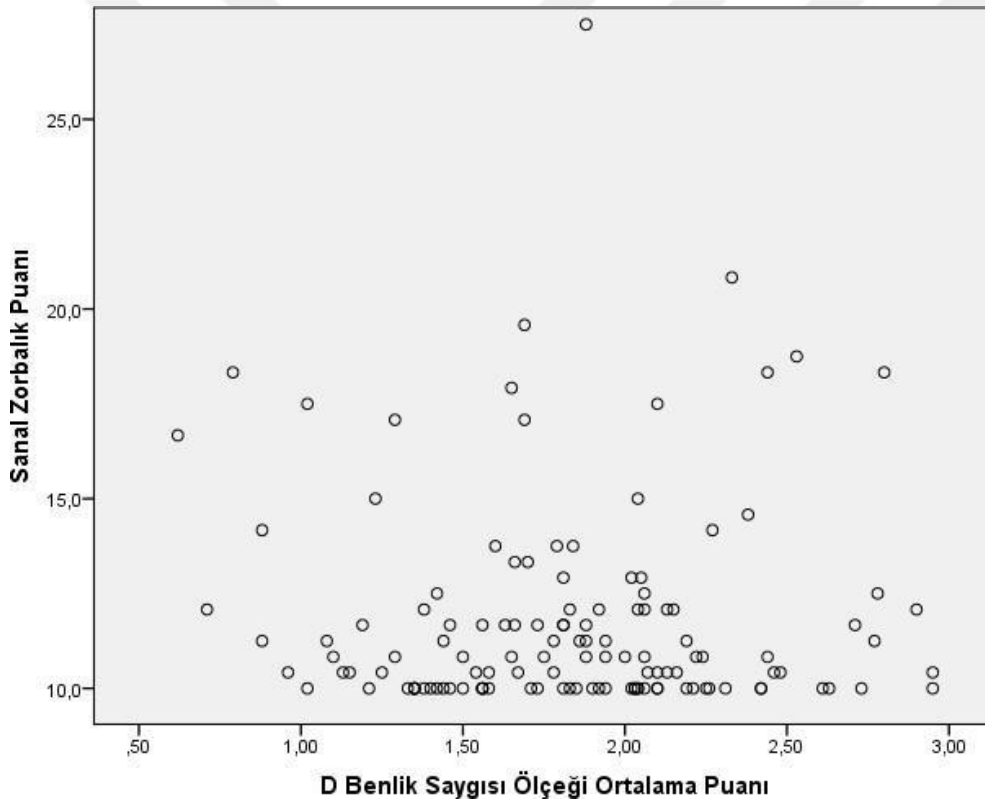
Tablo 2. “Sanal zorbalık ortalama puanı” ile “Benlik saygısı ortalama puanı” arasındaki (korelasyon) ilişki

		Sanal Zorbalık Puanı	D Benlik Saygısı Ölçeği Ort. Puanı
Sanal Zorbalık Puanı	R	1	-,022
	P		,804

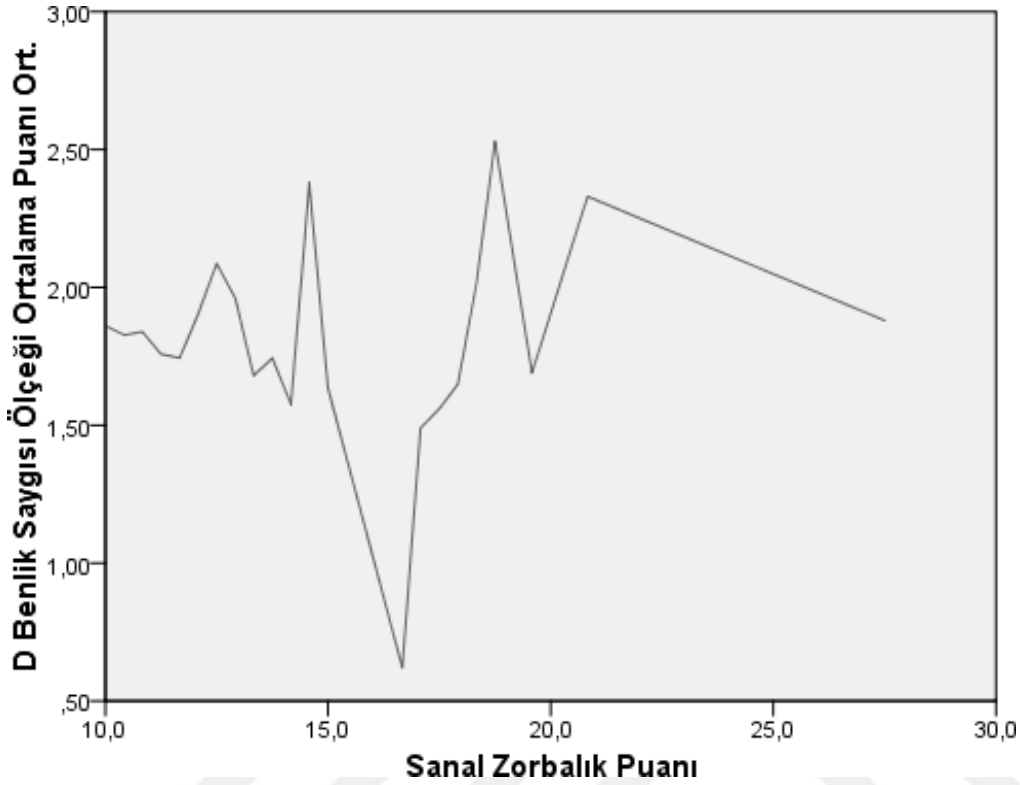
D Benlik Saygısı Ölçeği	R	-,022	1
Ortalama Puanı	P	,804	

Sanal zorbalık ortalama puanı ile benlik saygı düzeyleri ortalama puanı arasındaki korelasyon (ilişkisi) katsayılarına bakılmıştır. (bkz.Grafik.1) Buna göre sanal zorbalık puanı ortalama puanı ile benlik saygı düzeyleri ortalaması arasında istatistik olarak önemli (anlamlı) bir ilişki bulunmamıştır ($p>0,05$). Başka bir ifade ile; kişilerin sanal zorbalık puanındaki değişim (artış-azalış), bu kişilerin benlik saygı düzeyleri üzerinde önemli bir etkiye sahip değildir. Yani sanal zorbalıktaki artış, benlik saygı düzeylerinden etkilenmemektedir.

Grafik 1. “Sanal zorbalık ortalama puanı” ile “Benlik saygısı ortalama puanı”

Grafik 2. “Sanal zorbalık ortalama puanı” ile “Benlik saygısı ortalama puanı”

Yukarıdaki Grafik 1 ve Grafik 2, “sanal zorbalık ortalama puanı” ile “benlik saygı düzeyleri ortalama puanı” ilişkini göstermektedir. Buna göre, sanal zorbalık seviyesi düşük ve yüksek iken benlik saygı düzeyi benzer ve orta düzeyde çıkmaktadır. Fakat sanal zorbalık seviyesi ortalama puan (15-20 puan) iken, Benlik saygı düzeyi düşmektedir (0,50-1,0 puan). Genel olarak bu iki özellik arasındaki ilişkinin dalgalı (değişken) olduğu saptanmıştır

Benlik saygısı ölçeğinin “Benlik Saygısı” (D1) alt testi ile sanal zorbalık puanları karşılaştırılmış ve buna göre, D1 düzeyleri değişimine karşılık sanal zorbalık puanları ortalamalarında istatistik olarak önemli (anlamlı) bir değişim gözlenmemiştir ($p>0,05$). Başka bir ifade ile D1 düzeylerinin, Yüksek-Orta-Az olması sanal zorbalık üzerinde önemli bir değişime sebep olmamaktadır. (bkz. Ek.3)

Benlik saygısı ölçeğinin “Kendilik Kavramının Sürekliliği” (D2) sanal zorbalık puanları karşılaştırılmış ve buna göre, D2 düzeyleri değişimine karşılık sanal zorbalık puanları ortalamalarında istatistik olarak önemli (anlamlı) bir değişim gözlenmiştir ($p<0,05$). Başka bir ifade ile D2 düzeylerinin, Fazla-Az olması sanal zorbalık üzerinde önemli bir

değişime sebep olmuştur. Kişilerin “Kendilik kavramının sürekliliğinin” azalması onları sanal zorbalığa da itmiş olduğu saptanmıştır. (bkz.Ek.4)

Benlik saygısı ölçeğinin diğer bir alt testi olan “İnsanlara Güven Duyma”(D3)’e göre sanal zorbalık puanları karşılaştırılmış ve buna göre, sanal zorbalık puanları ortalamalarında istatistik olarak önemli (anlamlı) bir değişim gözlenmemiştir ($p>0,05$). (bkz.Ek5). İnsanlara güven duygusunun az ya da çok olması bireyin sanal zorbalık düzeyini etkilememiştir.

Benlik saygısı ölçeğinin “Eleştiriye Duyarlılık” D4’e göre sanal zorbalık puanları karşılaştırılmış ve buna göre, sanal zorbalık puanları ortalamalarında istatistik olarak önemli (anlamlı) bir değişim gözlenmemiştir ($p>0,05$). (bkz.Ek.6). Diğer bir ifade ile, kendisine yönlendirilen eleştirilere bireyin tepkisinin olumlu ya da olumsuz olması ile sanal zorbalık düzeyi arasında bir ilişki bulunamamıştır.

“Depresif Duygulanım” (D5)’e göre sanal zorbalık puanları karşılaştırılmış ve buna göre, sanal zorbalık puanları ortalamalarında istatistik olarak önemli (anlamlı) bir değişim gözlenmemiştir ($p>0,05$). (bkz.Ek.7)

“Hayalperestlik” (D6)’ya göre sanal zorbalık puanları karşılaştırılmış ve buna göre, sanal zorbalık puanları ortalamalarında istatistik olarak önemli (anlamlı) bir değişim gözlenmemiştir ($p>0,05$). (bkz.Ek.8)

“Psikosomatik Belirtiler” (D7)’ye göre sanal zorbalık puanları karşılaştırılmış ve buna göre, sanal zorbalık puanları ortalamalarında istatistik olarak önemli (anlamlı) bir değişim gözlenmemiştir ($p>0,05$). (bkz.Ek.9). Psikosomatik rahatsızlıkları olma ihtimali olan ya da olmayan bireylerin durumları sanal zorbalığı etkilememiştir.

“Kişilerarası İlişkilerde Tehdit Hissetme” (D8)’e göre sanal zorbalık puanları karşılaştırılmış ve buna göre, sanal zorbalık puanları ortalamalarında istatistik olarak önemli (anlamlı) bir değişim gözlenmemiştir ($p>0,05$). (bkz.Ek.10)

Tartışmalara Katılabilme Derecesi” (D9)’a göre sanal zorbalık puanları karşılaştırılmış ve buna göre, Sanal Zorbalık Puanları ortalamalarında istatistik olarak önemli (anlamlı) bir değişim gözlenmemiştir ($p>0,05$). (bkz.Ek.11)

“Ana-Baba İlgisi” (D10)’a göre sanal zorbalık puanları karşılaştırılmış ve buna göre, sanal zorbalık puanları ortalamalarında istatistik olarak önemli (anlamlı) bir değişim gözlenmemiştir ($p>0,05$). (bkz.Ek.12)

Benlik saygısı ölçeğinin alt testi “Babayla İlişki”(D11)’e göre sanal zorbalık puanları karşılaştırılmış ve buna göre, sanal zorbalık puanları ortalamalarında istatistik olarak önemli (anlamlı) bir değişim gözlenmemiştir ($p>0,05$). (bkz.Ek.13)

“Psişik İzolasyon”(D12)’ye göre sanal zorbalık puanları karşılaştırılmış ve buna göre, sanal zorbalık puanları ortalamalarında istatistik olarak önemli (anlamlı) bir değişim gözlenmemiştir ($p>0,05$). (bkz.Ek.14)

5. BÖLÜM

TARTIŞMA VE ÖNERİLER

Tartışma ve Yorum

Erdur-Baker'in 1. Türkiye Çocuk ve Medya Kongresi'ndeki bildirisine göre (2013); Bilgisayar, internet ve cep telefonu kullanımları, 2010 yılının Ekim ayında Avrupa Çevirim İçi Çocuklar Projesi (ACİCP) ile ve Türkiye İstatistik Kurumu (TUIK) tarafından 2013 yılının Nisan ayında raporlanmıştır. ACİCP 9-16 yaş arası çocuklar ve gençlerin bilgi iletişim teknolojileri kullanımlarını dikkate alırken TUIK'in katılımcıları 6-15 yaş grubu çocuklar ve gençlerden oluşmaktadır. TUIK'e göre çocukların ve gençlerin bilgisayar kullanmaya başlama yaşı ortalama sekizdir. Çocuk ve gençlerin %24,4'ünün kendilerine ait bir bilgisayarı var. ACİCP'in raporu, katılımcıların %40'ının bilgisayara veya dizüstü bilgisayara sahip olduklarını göstermiştir. Her iki rapora göre de ortalama sekiz yaşında bilgisayar kullanmaya başlayan çocuklar, 9-10 yaşlarında internet kullanmaya başlamaktadırlar. Günlük internet kullanım süreleri, ACİCP'e göre 74 dakikadır. Çocuklar ve gençler hem evde (%65,6, TUIK) ve hem de okulda (%60, ACİCP) internete bağlanmaktadır. İnternet kafelerin de çocuk ve gençler arasında (ACİCP, %51; TUIK, %21,4) rağbet gördüğü anlaşılmaktadır. Çocuklar ve gençler interneti, ödev yapmak (%92), video klip izlemek (%59), oyun oynamak (%49), sosyal ağlarda paylaşımlarda bulunmak (%48), haber okumak/izlemek (%40), müzik ya da film indirmek (%40) için kullanılmaktadırlar (ACİCP). Çocuklar ve gençler arasında sosyal paylaşım sitelerini kullanmanın oldukça yaygın olduğu raporlanmıştır (%49, ACİCP). Aynı raporda, üyelik yaş sınırı 13 olmasına rağmen sosyal paylaşım sitelerinde hesabı olan çocukların, üçte birinin 13 yaşın altında olduğu tespit edilmiştir. TUIK'e göre çocuklar ve gençler cep telefonu kullanmaya ortalama 10 yaşında başlamaktadırlar. Çocuklar ve gençler, cep telefonunu konuşmak (%98), oyun oynamak (%66,8), mesajlaşmak (%65,4) ve internete girmek (%30,7) için kullanılmaktadırlar. Almanya, İtalya ve Fransa gibi 25 Avrupa ülkesinin katıldığı Avrupa Çevirim İçi Çocuklar Projesi (ACİCP) verileri, ülkemizdeki internet ve bilişim teknolojilerinin kullanımını diğer ülkelerle kıyaslamak için de kullanılabilir. ACİCP'e göre Türkiye'de internet kullanmaya başlama yaşı olan 8 yaş, Avrupa ülkeleriyle benzerdir (Kuzey Avrupa ülkelerinde 8, İsveç'te 7). Ülkemizdeki ve Avrupa'daki internet kullanım süreleri dikkate alındığında, internetin hem ülkemizde hem de Avrupa'da çocukların ve gençlerin yaşantılarının bir parçası haline geldiği ortaya çıkmaktadır. Örneğin, ülkemizdeki internet kullanım süresi günlük 1-1,5 saati bulurken, Avrupa'daki gençlerin ve çocukların 9-10 yaşındakilerin üçte biri her gün 15-16 yaşındakiler ise %80'i her gün internet

kullanmaktadırlar. Avrupa’da sosyal paylaşım siteleri kullanımının sıklığı, 9-16 yaş arasındaki çocuklar arasında %59 olarak raporlanırken ülkemizdeki oran %49dur. Ayrıca sosyal paylaşım sitesi kullanımı, birçok Avrupa ülkesinde (örneğin; Hollanda (%80), Litvanya (76%) ve Danimarka (%75) çocuklar ve gençler arasında oldukça popülerdir; 9-10 yaşındakilerin %26’sı, 11-12 yaşındakilerin %49’u, 13-14 yaşındakilerin %73’ü ve 15-16 yaşındakilerin %82’si sosyal paylaşım sitelerinde bir hesaba sahiptir. Çocuk ve gençler arasında internet teknolojilerinin kullanım oranları hâlihazırda bu kadar yaygınken, yukarıda sözü edilen internete bağlı olumsuzlukların da artarak çeşitlendiği gözlenmektedir. Gerçek hayattaki şiddet ve saldırganlıkta özellikle ekran temelli medyanın (TV, şiddet içeren filmler, bilgisayar oyunları ve web siteleri oyunları vb.) önemli bir yeri olduğunu ifade edilmektedir. Siber zorbalıkta internet teknolojilerindeki yeniliklere paralel olarak günlük hayattaki yerini almış bir zorbalık türüdür. Okullarda sık karşılaştığımız akran zorbalığının siber ortama taşınmış formudur. Siber zorbalık konusu ülkemizde ilk kez Milli Eğitim Bakanlığı’na 2006 yılında düzenlenen Şiddet ve Okul: Okul ve Çevresinde Çocuğa Yönelik Şiddet ve Alınabilecek Tedbirler başlıklı sempozyumda Erdur-Baker, Yerin-Güneri ve Akbaba-Altun tarafından sunulan bir bildiriye dile getirilmiştir. İlk çalışma sonuçları ise 2007 yılında (Erdur-Baker ve Kavşut) yayınlanmıştır. O günden bu yana hem ülkemizde hem de diğer ülkelerde yoğun çalışılan bir konudur.

Dünyanın birçok ülkesinde siber zorbalıkla ilgili olgular zaman zaman basında yer almaktadır. Örneğin; Amerika’da 9 yaşında bir kız çocuğu evindeki kişisel bilgisayarından “seni öldürmeye geliyorum” şeklinde tehdit edici mesajlar almış, yine 12 yaşındaki bir başka kız çocuğuna okuldaki bilgisayar aracılığı ile ırkçı, korkutucu e postalar gönderilmiştir. Evinde ve okulunda bilgisayar kullanan her iki çocuk da sanal zorbalığın korkunç dünyasıyla karşı karşıya kalmışlardır (Thomas, 2006).

Amerika’da 13 yaşındaki Megan adlı bir kız çocuğu popüler bir sosyal iletişim sitesi aracılığı ile taciz edildiği için intihar etme girişiminde bulunmuştur. Tacizci Megan’ın annesinin eski bir arkadaşı çıkmıştır. Saldırgan farklı bir kimlik altında Mega ile yazışmış ve onun hakkında bilgiler edindikten sonra bu bilgileri ona iftira atarak küçük düşürmek amacıyla kullanmıştır (akt. Erdur-Baker, 2013).

Evans, Brody ve Noam (2001) yaptıkları çalışmalarında; kendilik algısının birçok alanını farklı ego gelişim düzeylerinde iki grup bayan psikiyatrik hastada karşılaştırmışlardır. Ego düzeylerine göre yapılan grupta düşük ego düzeyindeki ilk grup; dürtüsel, daha agresif ve daha fazla dışsallaştırılmış davranış göstermektedir. Tersine, yüksek ego düzeyindekiler ise daha fazla dürtü kontrolüne sahip, daha soyut düşünen ve daha fazla

bilişsel karmaşıklık gösteren kişilerdir. Araştırmada kendilik algısının tüm alanlarında (örn.; okul-iş yeteneği, fiziksel görünüş, sosyal ilişkiler gibi) yüksek ego düzeyine sahip olan grubun diğer gruba göre daha olumlu kendilik algısına sahip olduğu görülmüştür. Bulgular; kendisiyle ilgili bilgiyi oldukça yanlış yorumlayan bireylerin, daha fazla psikopatoloji sergilediklerini ve kişilerarası ilişkilerinde ve uyumlarında daha fazla problem yaşayacaklarının yordanabileceğini göstermiştir.

Franzoi'ye göre kendilik; sosyalleşme ve olgunlaşma yoluyla edinilen, sembolik iletişim kurma ve benlik farkındalığında bulunma gibi nitelikleri olan sosyal bir varlık olarak tanımlanabilir. İnsan toplumdaki kopuk olarak gelişemediği, ancak ve yalnızca sosyal bir bağlamda var olabildiği için benlik de sosyal bir varlıktır (akt, Sümer, 1999)

Okullarda görevli birçok öğretmen, yönetici ve danışman geleneksel akran zorbalığının önemli bir problem olduğunu bilmektedir. Ancak çok az sayıda okul personeli öğrencilerin bilgi ve iletişim teknolojileri aracılığı ile tacize uğradığının farkındadır (akt. Erdur-Baker, 2013). Okullar zorbalığın bu yeni biçimine karşı yeterince donanımlı değildirler.

Sonuç Ve Öneriler

Araştırmamız sonucunda olumsuz benlik algısı ile sanal zorbalık arasında anlamlı bir ilişki bulunamamış olsa da; benlik saygısı ölçeğinin alt testi olan “Kendilik Kavramı”nın sürekliliği ile sanal zorbalık arasında anlamlı bir ilişki bulunmuştur. Sanal zorbalık ile benlik saygısı değişkenleri arasında doğrudan anlamlı bir ilişki bulunamamış olsa da araştırma konusu ile ilgili yapılacak diğer araştırmalara ışık tutabilecek bulgular elde edilmiştir. Sanal zorbalık

ile benlik saygısı alt testlerinden “Kendilik Kavramının Sürekliliği” arasında bulunan anlamlı ilişki çeşitli ve uygun ölçekler kullanılarak çalışma konusu yapılabilir. Ayrıca benlik saygısı değişkenine ek olarak başka değişkenler de eklenerek araştırma kapsamı genişletilebilir. Literatür taraması yapıldığında da araştırmamızın sonucuna uygun araştırmalar bulunmuştur.

Araştırmanın sonuçları incelendiğinde; geç ergenlik dönemindeki bireylerin benlik saygı düzeyleri ile sanal zorbalık değişkeni arasında anlamlı bir ilişki bulunamamıştır. Ancak D2’ye göre sanal zorbalık puanları karşılaştırılmış ve buna göre “Kendilik Kavramının Sürekliliği” düzeylerinin değişimine göre sanal zorbalık puanları ortalamalarında istatistik olarak anlamlı bir değişim gözlemlenmiştir. (bkz. Ek.4) Diğer bir ifade ile; D2 düzeylerinin az olması, sanal zorbalık düzeyini de artırmıştır. Kişilerin “Kendilik Kavramının Sürekliliğinin” azalması onları sanal zorbalığa itmiştir.

Ayrıca D2 düzeyi arttıkça D1 “Benlik Saygısı” ve D4 “Eleştiriye Duyarlılık” da artmaktadır. Benlik saygısı ölçeğinin tüm alt testleri ile sanal zorbalık düzeyleri arasında

birebir anlamlı ilişki bulunamamış olsa da, D2 ve dolaylı olarak D1, D4 alt testleri arasındaki ilişki anlamlandırılabilir.

Kendilik kavramı, kendi yaşam deneyimlerimizin algısı ve organizasyonu için bir çerçeve çizmektedir. Aynı zamanda kendilik kavramı, diğerlerinin duygu, düşünce ve davranışlarını anlamada kullandığımız geniş ve sistematik bir yapıdır (Markus, Moreland ve Smith, 1985).

Yaptığımız araştırmada da kendilik kavramı düşük olan bireylerin sanal zorbalık düzeylerinin fazla olduğu tespit edilmiştir. Benliğinin farkındalığına varamamış, dolayısıyla benlik algısı ve saygısı fazla gelişmemiş bireylerde sanal zorbalık görülme ihtimali artmaktadır. Dolayısıyla bu bireylerin benlik saygılarının düşük ve eleştiriye duyarlılıklarının da yüksek olduğu ifade edilebilir.

Topçu, Yıldırım ve Erdur-Baker'in yapmış oldukları çalışmada da sanal zorbalık davranışında bulunan bireylerin özellikleri dışlanmış, sevilmeyen, kaba, düşüncesiz, kendini beğenmiş, empati kuramayan bireyler olarak tanımlanmıştır (2010). Bu özellikler kendilik kavramının sürekliliğini sağlayamamış bireylerde de görülmektedir (Evans, Brody ve Noam, 2001).

Bireysel gelişim bebeklikten itibaren başlayan ve sürekli devam eden bir süreçtir. Bireylerin kendilerine dair algıları ve benlik saygıları da buna bağlı olarak gelişim göstermektedir. Olumlu benlik algısı geliştirememiş bireyler hem kendisi hem de çevresi ile sağlıklı bir iletişim kurmakta zorlanır. Araştırmamız sonucu benlik saygısı düşük olan bireylerin sanal zorbalığa yatkın olabilecekleri ortaya konmuştur. Bu gibi olumsuz davranışların önüne geçilebilmesi ve önlenbilmesi için yapılacak ilk şey doğumdan itibaren bireylerin sağlıklı bir benlik algısı oluşturabilmelerine olanak sağlamaktır. Bu gelişimin sürekli devam ettiği göz önünde bulundurulursa; aile- okul- çevre iş birliği sağlanmalıdır. Ailede başlayan gelişim okulda ve çevre etkenler sayesinde devam etmektedir. Öncelikle çocuk sahibi olmak isteyen bireylerin çocuk yetiştirme- eğitim programlarına dâhil olmaları, buna yönelik eğitimlerin yapılması sağlanmaya çalışılmalıdır. Okula başlayan bireylerin öncelikli olarak kişilik gelişimleri göz önünde bulundurulmalı, sosyalleşme, kendini ifade etme gibi özellikleri beslenmelidir. Eğitim- öğretim yıllarının ilerleyen süreçlerinde Psikoloji, Sosyoloji, Felsefe gibi kişiyi düşünmeye iten, kendisine ve çevresine dair farkındalık kazanmasını sağlayacak dersler zorunlu hale getirilmelidir.

Sanal zorbalık davranışları, bu davranışların sebep ve sonuçları, sanal mağdurların yaşadığı sorunlar ve bu sorunlara yönelik çözüm önerileriyle ilgili okul yöneticileri, psikolojik danışman ve rehberlik uzmanları, öğretmen, öğrenci ve velilere yönelik konuyla ilgili

bilgilendirici çalışmaların yapılmasının yararlı olacağı düşünülmektedir. Bu tür çalışmalar ile bu kitlenin sanal zorbalık kavramıyla ilgili farkındalık düzeylerinin artırılması, öğrencilerin sanal zorbalık davranışları ve mağduriyetlerinin önlenmesinde yararlı olabilir.

KAYNAKÇA

Kitaplar

Baker-Erdar Ö., (2013). “Görünümleri ve Değişkenleri İlgili Değişkenleriyle Siber Zorba ve Siber Kurbanlar”, 1. Türkiye Çocuk ve Medya Kongresi Bildiriler Kitabı – 1, 277-296.

Balcı A., (2001). “Sosyal Bilimlerde Araştırma Yöntem, Teknik ve İlkeler”, PegemA Yayıncılık, Ankara.

Budak S., (2011). “Kişi Olmaya Dair”, Okuyan Us Yayınları.

Gökçe B., (1999). “Toplumsal Bilimlerde Araştırma”, Savaş Yayınevi, Ankara.

Davison, G.C. ve J.M. Neale, (2004). Çev. Erdal B. “Psikopatolojide ve Terapide Günümüzde Geçerli Paradigmalar”, Türk Psikologlar Derneği Yayınları, Ankara, 25-55.

Kuzgun Y., (1997). “Rehberlik ve Psikolojik Danışma”, ÖSYM Yayınları, Ankara.

Maslow A., (1954). “MotivationAndPersonality”, Chapter 6.

Yörükoğlu A., (2007). “Gençlik Çağı”, Özgür Yayınları, İstanbul.

Bildiri ve Makaleler

Arıcak O.T., Kınay H., Tanrıkulu T. (2012). “Siber Zorbalık Ölçeğinin İlk Psikometrik Bulguları”, Hasan Ali Yücel Eğitim Fakültesi Dergisi, 101-114.

Ayas T., Horzum M.B., (2010). “Sanal Zorba/Kurban Ölçek Geliştirme Çalışması”, Akademik Bakış Dergisi, 1-17.

Ayas T., Horzum M.B. (2011). “ExploringtheTeachers’ CyberBullyingPerception in terms of VariusVariables”, International Online Journal Of EducationSciences, 619-640.

Bayat B., (2003). “Bireylerin Benlik Algısı Sistemi ve Bu Sistemin Davranışları Üzerindeki Rolü”, Gazi Üniversitesi.

Çankaya H., (2011). “İlköğretimde Akran Zorbalığı”, Uludağ Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi, 81-92

Erdur-Baker, Ö., Yerin-Guneri, O. ve Akbaba-Altun, S., (2006). “Bilgi ve İletişim Teknolojileri Çocukları ve gençleri Nasıl Etkiliyor? MEB, 1. Şiddet ve Okul: Okul ve Çevresinde Çocuğa yönelik Şiddetve Alınabilecek Tedbirler”, Uluslararası Katılımlı Sempozyum, 28-31 Mart 2006,İstanbul.

Evans D. W., Brody L., &Noam G. G., (2001). “Ego Development, SelfperceptionAnd Self Complexity in Adolescence: A Study of FemalePsychiatricInpatients”,AmericanJournal of Orthopschiatry, 79-86.

Karadağlı A., (1991), “Sağlık Meslek Lisesi Hemşirelik Bölümü Öğrencilerinin Benlik Saygısı Düzeylerinin İncelenmesi”, Ege Üniversitesi Sağlık Bilimleri Enstitüsü, İzmir.

Kartal H., Bilgin A., (2012). “İlköğretim Öğrencilerine Yönelik Bir Zorbalık Karşıtı Program Uygulaması: Okulu Zorbalıktan Arındırma Programı”, Eğitimde Kuram ve Uygulama, 207-227

Kımtar N., (2011). “Üniversiteli Gençlerde Dindarlık İle Benlik Saygısı Arasındaki İlişki Üzerine Bir Araştırma”,Çankırı Karatekin Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, 39-60.

Koç M., (2004). “Gelişim Psikolojisi Açısından Ergenlik Dönemi ve Genel Özellikleri”, Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, s.17.

Markus, H., Moreland, R.L. & Smith, J. (1985). “Role Of The Self-ConceptInThePerception Of Others”,Journal of PersonalityandSocialPsychology, 1494- 1512.

Özerk H., (2011). “Sanal Varoluş, Varoluş Vakumu ve Gençlik Kimliği”, Çankırı Karatekin Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, Sayı 2:2.

Sümer N., (1999). “Benlik Farkındalığı ve Kendini Düzenleme: Kişilik ve Sosyal Psikoloji Kuram ve Araştırmaları Üzerine Bir Tarama”, Türk Psikoloji Yazıları, 3 (1).

Peker A., 2015. “Ergenlerin Saldırganlık ve Siber Zorbalık Davranışları Arasındaki İlişkilerin İncelenmesi”, Ekev Akademi Dergisi, 323- 335.

Tamer N., Vatanartıran S., (2014).“Online Journal of TechnologyAddiction& Cyberbullying”, Ergenlerin Teknolojik Zorbalık Algıları, 1-20.

Tezler

Çuhadaroğlu F., (1986).“Adolesanlarda Benlik Saygısı ”, Hacettepe Üniversitesi Tıp Fakültesi Psikiyatri Ana Bilim Dalı Uzmanlık Tezi, Ankara

Maşrabacı T. S., (1994).“Hacettepe Üniversitesi Birinci Sınıf Öğrencilerinin Benlik Saygısı Düzeylerinin Bazı Değişkenlere Göre İncelenmesi”, Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Doktora Tezi, Ankara.

Yiğit H., (2010). “Ergenlerin Benlik Saygılarının Yaşam Doymu ve Bazı Özlük Nitelikleri Açısından İncelenmesi” , Selçuk Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü Yüksek Lisans Tezi, Konya.

Web Adresi

İTÜBiDB, *İnternetin Tarihçesi*, 2013, [bidb.itu.edu.tr/seyirdefteri/blog/2013/09/07/internet'in-tarihçesi\(07/09/2013\)](http://bidb.itu.edu.tr/seyirdefteri/blog/2013/09/07/internet'in-tarihçesi(07/09/2013)).

EKLER

Ek 1. Rosenberg Benlik Saygısı Ölçeği

D – 1

MADDE 1

1. Kendimi en az diğer insanlar kadar değerli buluyorum.
a. ÇOK DOĞRU b. DOĞRU c. YANLIŞ d. ÇOK YANLIŞ
2. Bazı olumlu özelliklerim olduğumu düşünüyorum.
a. ÇOK DOĞRU b. DOĞRU c. YANLIŞ d. ÇOK YANLIŞ
3. Genelde kendimi başarısız bir kişi olarak görme eğilimindeyim.
a. ÇOK DOĞRU b. DOĞRU c. YANLIŞ d. ÇOK YANLIŞ

MADDE 2

4. Ben de diğer insanların birçoğunun yapabildiği kadar birşeyler yapabilirim.
a. ÇOK DOĞRU b. DOĞRU c. YANLIŞ d. ÇOK YANLIŞ
5. Kendimde gurur duyacak fazla birşey bulamıyorum.
a. ÇOK DOĞRU b. DOĞRU c. YANLIŞ d. ÇOK YANLIŞ

MADDE 3

6. Kendime karşı olumlu bir tutum içindeyim.
a. ÇOK DOĞRU b. DOĞRU c. YANLIŞ d. ÇOK YANLIŞ

MADDE 4

7. Genel olarak kendimden memnunum.
a. ÇOK DOĞRU b. DOĞRU c. YANLIŞ d. ÇOK YANLIŞ

MADDE 5

8. Kendime karşı daha fazla saygı duyabilmeyi isterdim.
a. ÇOK DOĞRU b. DOĞRU c. YANLIŞ d. ÇOK YANLIŞ

MADDE 6

9. Bazen kesinlikle kendimin bir işe yaramadığımı düşünüyorum.
a. ÇOK DOĞRU b. DOĞRU c. YANLIŞ d. ÇOK YANLIŞ
10. Bazen kendimin hiç de yeterli bir insan olmadığımı düşünüyorum.
a. ÇOK DOĞRU b. DOĞRU c. YANLIŞ d. ÇOK YANLIŞ

D – 2

11. Kendiniz hakkındaki düşünceleriniz değişkenlik gösterir mi, yoksa her zaman aynı mıdır ?
a.ÇOK DEĞİŞİR b.ZAMAN ZAMAN DEĞİŞİR c.ÇOK AZ DEĞİŞİR d.HİÇ DEĞİŞMEZ

12. Hiç kendiniz hakkında bir gün bir görüşe, başka bir gün farklı bir görüşe sahip olduğunuzu farkettiğiniz olur mu ?

a. Evet, sık sık olur b. Evet, bazen olur c. Evet, nadiren olur d. Hayır, hiç olmaz

13. Kendim hakkındaki görüşlerimin **çok çabuk** değiştiğini farkettim.

a. DOĞRU b. YANLIŞ

14. Kendim hakkında bazı günler olumlu bazı günlerse olumsuz düşüncelere sahip oluyorum.

a. DOĞRU b. YANLIŞ

15. Şu günlerde kendim hakkındaki görüşlerimi hiç birşeyin değiştiremeyeceğini düşünüyorum.

a. DOĞRU b. YANLIŞ

D – 3

16. Başınıza gerçekten bir şey geldiğinde kimse sizin durumunuzla pek ilgilenmeyecektir.

a. DOĞRU b. YANLIŞ

17. İnsan doğasında yardımlaşma gerçekten vardır.

a. DOĞRU b. YANLIŞ

18. Dikkatli davranmazsanız insanlar sizi kullanacaklardır.

a. DOĞRU b. YANLIŞ

19. Bazı kişiler, insanların büyük çoğunluğunun güvenilebilir olduğunu, bazıları ise insanlarla ilişkilerinde çok güvenilemeyeceğini söylerler. Siz bu konuda ne düşünüyorsunuz ?

a. İnsanların çoğuna güvenilebilir.

b. İnsanlarla ilişkilerde çok güvenilemez.

20. İnsanlar daha çok başkalarına yardım etmeye mi, yoksa kendi çıkarlarını düşünmeye mi eğilimlidirler ?

a. Başkalarına yardım etmeye

b. Kendi çıkarlarını düşünmeye

D – 4

21. Eleştiriye karşı ne kadar hassassınızdır?

a. Çok fazla hassas b. Oldukça hassas c. Az hassas d. Hassas değil

22. Eleştiri ya da azarlama beni çok fazla incitir.

a. DOĞRU b. YANLIŞ

23. Yanlış yaptığımız bir şey için biri size güldüğünde veya suçladığında ne kadar rahatsız olursunuz ?

- a. Çok fazla b. Oldukça c. Rahatsız olmam

D – 5

24. Genelde ne kadar mutlusunuzdur ?

- a. Çok mutlu b. Mutlu c. Pek mutlu değil d. Çok mutsuz

25. Genelde oldukça mutlu bir kişi olduğumu düşünüyorum.

- a. DOĞRU b. YANLIŞ

26. Genel olarak kendinizi neşeli bir ruh hali içinde mi, yoksa neşesiz bir ruh hali içinde mi hissedersiniz ?

- a. Çok neşeli bir ruh hali içinde b. Oldukça neşeli bir ruh hali içinde
c. Ne neşeli ne de neşesiz ruh halinde d. Oldukça neşesiz ruh halinde

27. Hayattan çok zevk alıyorum.

- a. DOĞRU b. YANLIŞ

28. Ben de mutlu gördüğüm diğer kişiler kadar mutlu olabilmeyi isterdim.

- a. DOĞRU b. YANLIŞ

29. Kendinizi kederli ve karamsar hissettiğiniz olur mu ?

- a. Çok sık b. Sık c. Ara sıra d. Nadiren e. Hiçbir zaman

D – 6

30. Çoğu zaman başka bir şey yapmaktansa oturup hayal kurmayı tercih ediyorum.

- a. DOĞRU b. YANLIŞ

31. Bana hayalperest denilebilir.

- a. DOĞRU b. YANLIŞ

32. Zamanımın büyük bir kısmını hayal kurmakla geçiririm.

- a. DOĞRU b. YANLIŞ

33. Gelecekte nasıl bir insan olacağınız konusunda hayal kurar mısınız ?

- a. Çok sık b. Bazen c. Nadiren d. Hiçbir zaman

D – 7

34. Hiç uykuya dalma ya da uykunun sürekliliği açısından sorunuz oldu mu ?

- a. Sık sık b. Bazen c. Nadiren d. Hiçbir zaman

35. Hiç ellerinizin sizi rahatsız edecek kadar titrediği olur mu ?

a. Sık sık b. Bazen c. Nadiren d. Hiçbir zaman

36. Hiç sizi rahatsız edecek kadar sinirlendiğiniz olur mu ?

a. Sık sık b. Bazen c. Nadiren d. Hiçbir zaman

37. Hiç sizi rahatsız edecek kadar çarpıntı hissettiğiniz olur mu ?

a. Sık sık b. Bazen c. Nadiren d. Hiçbir zaman

38. Hiç sizi rahatsız edecek kadar başınızın içinde basınç hissettiğiniz olur mu ?

a. Sık sık b. Bazen c. Nadiren d. Hiçbir zaman

39. Şu sıralarda hiç tırnak yiyor musunuz ?

a. Sık sık b. Bazen c. Nadiren d. Hiçbir zaman

40. Egzersiz veya çalışma zamanları dışında hiç sizi rahatsız edecek kadar nefes darlığı hissettiğiniz olur mu ?

a. Sık sık b. Bazen c. Nadiren d. Hiçbir zaman

41. Hiç sizi rahatsız edecek kadarellerinizde terleme olur mu ?

a. Sık sık b. Bazen c. Nadiren d. Hiçbir zaman

42. Hiç rahatsız edici baş ağrıları çeker misiniz ?

a. Sık sık b. Bazen c. Nadiren d. Hiçbir zaman

43. Hiç rahatsız edici kabuslar görür müsünüz ?

a. Sık sık b. Bazen c. Nadiren d. Hiçbir zaman

D – 8

44. Ulusal veya uluslar arası önemli bir konuda görüşünüzü belirttiğinizde birisi size gülerse ne hissedersiniz ?

a. Çok incinirim ve rahatsız olurum. b. Biraz incinirim ve rahatsız olurum.

c. Beni pek fazla etkilemez.

45. Ulusal veya uluslar arası sorunlar tartışıldığında genellikle kötü izlenim bırakacak bir şey söylemektense hiçbir şey söylememeyi tercih ederim.

a. DOĞRU b. YANLIŞ

46. Toplumsal konularla ilgili tartışmalarda insanları kızdıracak bir şey söylemektense hiçbir şey söylememeyi tercih ederim.

a. DOĞRU b. YANLIŞ

D – 9

47. Uluslar arası konuları tartışır mısınız ?

a. Pek çok b. Oldukça c. Çok az d. Hiçbir zaman

48. Arkadaşlarınızla birlikte uluslar arası konuları tartıştığınız zaman tutumunuz nasıl olur ?
- a. Sadece dinlerim
b. Arada bir görüş bildiririm
c. Konuşmaya eşit oranda katılırım
d. Diğerlerini ikna etmeye çalışırım

D – 10

49. Siz 10 – 11 yaşlarınızdayken **anneniz** arkadaşlarınızı tanır mıydı ?

- a. Hepsini tanırdı
b. Çoğunu tanırdı
c. Bazılarını tanırdı
d. Hemen hemen hiçbirini tanımazdı

50. Bu dönemde **babanız** arkadaşlarınızı tanır mıydı ?

- a. Hepsini tanırdı
b. Çoğunu tanırdı
c. Bazılarını tanırdı
d. Hemen hemen hiçbirini tanımazdı

51. 5. – 6. sınıflardayken karneniz **iyi** olduğunda **anneniz** çoğu zaman ilgilenmezdi.

- a. DOĞRU
b. YANLIŞ

52. 5. – 6. sınıflardayken karneniz **iyi** olduğunda **babanız** çoğu zaman ilgilenmezdi.

- a. DOĞRU
b. YANLIŞ

53. 5. – 6. sınıflardayken karneniz **kötü** olduğunda **anneniz** çoğu zaman ilgilenmezdi.

- a. DOĞRU
b. YANLIŞ

54. 5. – 6. sınıflardayken karneniz **kötü** olduğunda **babanız** çoğu zaman ilgilenmezdi.

- a. DOĞRU
b. YANLIŞ

55. Sizce diğer aile bireyleri sizin söylediğiniz şeylerle ne kadar ilgilenirler ?

- a. Çok ilgilenirler
b. Oldukça ilgilenirler
c. İlgilenmezler

D – 11

56. Büyümekte olduğunuz dönemde babanızın en çok tuttuğu çocuğu kimdi ?

- a. Ben
b. Ağabeyim
c. Ablam
d. Erkek kardeşim
e. Kız kardeşim
f. Bildiğim kadarıyla çok tuttuğu birisi yoktu

57. Bu dönemde babanız arkadaşlarınızı tanır mıydı ?

- a. Hepsini tanırdı
b. Çoğunu tanırdı
c. Bazılarını tanırdı
d. Hiçbirini tanımazdı

58. Anne ve babanızın hangisi ile daha rahat konuşabiliyorsunuz ?

- a. Babamla çok daha fazla
b. Babamla biraz daha fazla
c. Her ikisi ile eşit oranda
d. Annemle biraz daha fazla
e. Annemle çok daha fazla

59. Anne ve babanızın hangisi sizi daha çok över ?

- a. Babam çok daha fazla b. Babam biraz daha fazla
c. Her ikisi eşit oranda d. Annem biraz daha fazla
e. Annem çok daha fazla

60. Anne ve babanızın hangisi size daha çok şefkat gösterir ?

- a. Babam çok daha fazla b. Babam biraz daha fazla
c. Her ikisi eşit oranda d. Annem biraz daha fazla
e. Annem çok daha fazla

61. Anne ve babanız anlaşamadıkları zaman siz genellikle hangisinden yana olursunuz ?

- a. Çok daha fazla olarak babamdan yana b. Biraz fazla olarak babamdan yana
c. Eşit oranda her ikisinden yana d. Biraz fazla olarak annemden yana
e. Çok daha fazla olarak annemden yana

D – 12

62. Yalnız bir insan olmaya eğilimli misinizdir ?

- a. Evet b. Hayır

63. İnsanların çoğusizin nasıl bir kişi olduğunuzu bilirler mi, yoksa çoğunun sizi gerçekten tanımadıklarını mı düşünürsünüz ?

- a. Çoğu benim nasıl biri olduğumu bilir.
b. Çoğu gerçekten beni tanımaz.

Ek 2. Sanal Zorbalık Ölçeği

1	İnternette başkasının hesabını kullanarak e-mail hesabı açarım.	Hiçbir Zaman	Bazen	Çoğu Zaman	Her Zaman
2	Facebook, Twitter gibi sitelerde başkalarının adını gizlice kullanarak hesap açarım.	Hiçbir Zaman	Bazen	Çoğu Zaman	Her Zaman
3	İnternette arkadaşlarımın ya da başka kişilerin kişisel bilgilerini kullanırım.	Hiçbir Zaman	Bazen	Çoğu Zaman	Her Zaman
4	İnternette başka kişilere virüslü mesaj gönderirim.	Hiçbir Zaman	Bazen	Çoğu Zaman	Her Zaman
5	Arkadaşlarımın şifrelerini onların haberi olmadan internette kullanırım.	Hiçbir Zaman	Bazen	Çoğu Zaman	Her Zaman
6	İnternette arkadaşlarımın şifrelerini kullanarak gizlice e-mail adreslerine girmeye çalışırım.	Hiçbir Zaman	Bazen	Çoğu Zaman	Her Zaman
7	İnternette arkadaşlarımın şifrelerini kullanarak gizlice onların oyunlarına girmeye çalışırım.	Hiçbir Zaman	Bazen	Çoğu Zaman	Her Zaman
8	İnternette başka kişilere onları tehdit eden mesajlar gönderirim.	Hiçbir Zaman	Bazen	Çoğu Zaman	Her Zaman
9	İnternette başka kişilere ya da arkadaşlarıma onların hoşlanmayacağı mesajlar gönderirim.	Hiçbir Zaman	Bazen	Çoğu Zaman	Her Zaman
10	İnternette başka kişilerin ya da arkadaşlarımın fotoğraflarını izinlerini almadan farklı sitelerde kullanırım.	Hiçbir Zaman	Bazen	Çoğu Zaman	Her Zaman
11	İnternette başka kişilerin ya da arkadaşlarımın fotoğraflarını onların iznini almadan mesaj (e-mail) ile diğer kişilere gönderirim.	Hiçbir Zaman	Bazen	Çoğu Zaman	Her Zaman
12	İnternette başka kişilerle ya da arkadaşlarımla ilgili onların hoşlanmayacağı haberler yayınlıyorum.	Hiçbir Zaman	Bazen	Çoğu Zaman	Her Zaman
13	İnternette başka kişilerle ya da	Hiçbir Zaman	Bazen	Çoğu Zaman	Her Zaman

	arkadaşlarımla ilgili gerçek olmayan söylentiler yayarım.	Zaman		Zaman	Zaman
14	İnternette başka kişilere ya da arkadaşlarıma hakaret eden mesajlar gönderirim.	Hiçbir Zaman	Bazen	Çoğu Zaman	Her Zaman
15	İnternette başka kişilerle ya da arkadaşlarımla alay ederim.	Hiçbir Zaman	Bazen	Çoğu Zaman	Her Zaman
16	İnternette arkadaşlarıma ya da başkalarına hoşlanmayacakları kötü isim ya da lakap takarım.	Hiçbir Zaman	Bazen	Çoğu Zaman	Her Zaman
17	Bir insanın yüzüne asla söyleyemeyeceğim şeyleri internette ya da cep telefonunda rahatlıkla söylerim.	Hiçbir Zaman	Bazen	Çoğu Zaman	Her Zaman
18	Cep telefonundan başka kişilere onları tehdit eden mesajlar gönderirim.	Hiçbir Zaman	Bazen	Çoğu Zaman	Her Zaman
19	Cep telefonundan başka kişilerin fotoğraflarını onların iznini almadan diğer kişilere gönderirim.	Hiçbir Zaman	Bazen	Çoğu Zaman	Her Zaman
20	Cep telefonundan başka kişilere onların hoşlanmayacağı mesajlar gönderirim.	Hiçbir Zaman	Bazen	Çoğu Zaman	Her Zaman
21	Cep telefonunu kullanarak başka kişilerle ilgili gerçek olmayan söylentiler yayarım.	Hiçbir Zaman	Bazen	Çoğu Zaman	Her Zaman
22	Cep telefonundan başka kişilere hakaret eden mesajlar gönderirim.	Hiçbir Zaman	Bazen	Çoğu Zaman	Her Zaman
23	Cep telefonunu kullanarak başka kişilerle alay ederim.	Hiçbir Zaman	Bazen	Çoğu Zaman	Her Zaman
24	Telefonla başkalarını arayarak onları rahatsız ederim.	Hiçbir Zaman	Bazen	Çoğu Zaman	Her Zaman

Ek 3. D1 (Benlik saygısı) düzeylerine göre “Sanal zorbalık puanları” karşılaştırma sonuçları

	N	Mean	Std. Deviation	Minimum	Maximum	*p.
Yüksek	111	11,802	2,8139	10,0	27,5	,562
Orta	15	12,333	2,8422	10,0	18,8	
Az	2	10,210	,2970	10,0	10,4	
Total	128	11,839	2,7966	10,0	27,5	

* *Anova testi*

Ek 4. D2 düzeylerine göre “Sanal zorbalık puanları” karşılaştırma sonuçları

	N	Mean	Std. Deviation	Minimum	Maximum	p.
Fazla	19	13,048	3,3622	10,0	19,6	,041
Az	109	11,628	2,6478	10,0	27,5	
Total	128	11,839	2,7966	10,0	27,5	

Ek 5. D3 düzeylerine göre “Sanal zorbalık puanları” karşılaştırma sonuçları

	N	Mean	Std. Deviation	Minimum	Maximum	p.
Çok	73	12,004	3,1411	10,0	27,5	,576
Orta	53	11,674	2,2957	10,0	20,8	
Az	2	10,210	,2970	10,0	10,4	
Total	128	11,839	2,7966	10,0	27,5	

Ek 6. D4 düzeylerine göre “Sanal zorbalık puanları” karşılaştırma sonuçları

	N	Mean	Std. Deviation	Minimum	Maximum	p.
Az	67	11,648	2,7650	10,0	27,5	,420
çok	61	12,049	2,8389	10,0	20,8	
Total	128	11,839	2,7966	10,0	27,5	

Ek 7.D5 düzeylerine göre “Sanal zorbalık puanları” karşılaştırma sonuçları

	N	Mean	Std. Deviation	Minimum	Maximum	p.
Yok	14	11,517	1,4581	10,0	14,2	,580
Az	68	11,937	3,2301	10,0	27,5	
Orta	41	11,981	2,5024	10,0	19,6	
Yüksek	5	10,250	,3718	10,0	10,8	
Total	128	11,839	2,7966	10,0	27,5	

Ek 8. D6 düzeylerine göre “Sanal zorbalık puanları” karşılaştırma sonuçları

	N	Mean	Std. Deviation	Minimum	Maximum	p.
Az	42	11,954	2,6471	10,0	18,8	,879
orta	60	11,861	2,9742	10,0	27,5	
üst	26	11,603	2,6985	10,0	20,8	
Total	128	11,839	2,7966	10,0	27,5	

Ek 9. D7 düzeylerine göre “Sanal zorbalık puanları” karşılaştırma sonuçları

	N	Mean	Std. Deviation	Minimum	Maximum	p.
Az	32	11,967	2,6353	10,0	19,6	,957
orta	28	11,801	2,7112	10,0	20,8	
fazla	68	11,795	2,9393	10,0	27,5	
Total	128	11,839	2,7966	10,0	27,5	

Ek 10. D8 düzeylerine göre “Sanal zorbalık puanları” karşılaştırma sonuçları

	N	Mean	Std. Deviation	Minimum	Maximum	p.
Yok	52	11,779	2,9058	10,0	27,5	,125
Az	34	11,789	2,3013	10,0	18,3	
Orta	34	11,459	2,3589	10,0	18,3	
Yüksek	8	14,061	4,7744	10,0	20,8	
Total	128	11,839	2,7966	10,0	27,5	

Ek 11. D9 düzeylerine göre “Sanal zorbalık puanları” karşılaştırma sonuçları

	N	Mean	Std. Deviation	Minimum	Maximum	p.
Az	39	11,560	2,3308	10,0	19,6	,383
orta	44	11,610	2,2897	10,0	18,3	
çok	45	12,305	3,5236	10,0	27,5	
Total	128	11,839	2,7966	10,0	27,5	

Ek 12. D10 düzeylerine göre “Sanal zorbalık puanları” karşılaştırma sonuçları

	N	Mean	Std. Deviation	Minimum	Maximum	p.
çok	114	11,904	2,9127	10,0	27,5	,378
orta	10	10,751	1,1596	10,0	12,9	
Az	4	12,708	1,5432	10,8	14,2	
Total	128	11,839	2,7966	10,0	27,5	

Ek 13.D11 düzeylerine göre “Sanal zorbalık puanları” karşılaştırma sonuçları

	N	Mean	Std. Deviation	Minimum	Maximum	p.
Az	102	11,924	2,9829	10,0	27,5	,766
Orta	23	11,451	1,9461	10,0	17,9	
Yüksek	3	11,943	1,8787	10,0	13,8	
Total	128	11,839	2,7966	10,0	27,5	

Ek 14. D12 düzeylerine göre “Sanal zorbalık puanları” karşılaştırma sonuçları

	N	Mean	Std. Deviation	Minimum	Maximum	p.
Az	96	11,823	2,5445	10,0	20,8	,910
çok	32	11,888	3,4923	10,0	27,5	
Total	128	11,839	2,7966	10,0	27,5	

Ek 15. “Sanal zorbalık ortalama puanı” ve “Benlik saygı düzeyleri” korelasyon (ilişkisi) katsayıları

		Sanal Zorbalık	D1	D2	D3	D4	D5	D6	D7	D8	D9	D10	D11	D12
D1	R	-,031	1											
	P	,730												
D2	R	-,051	,218*	1										
	P	,569	,013											
D3	R	-,094	,140	,092	1									
	P	,290	,116	,300										
D4	R	,074	,190*	,243**	,022	1								
	P	,409	,032	,006	,803									
D5	R	-,049	,294**	,274**	,163	,411**	1							
	P	,582	,001	,002	,066	,000								
D6	R	-,041	,111	,177*	,081	,020	,051	1						
	P	,643	,212	,045	,366	,827	,570							
D7	R	-,052	,185*	,177*	-,078	,172	,327**	,106	1					
	P	,563	,037	,046	,380	,053	,000	,234						
D8	R	,075	,189*	,147	-,142	,244**	,123	,144	-,049	1				
	P	,399	,033	,098	,110	,005	,167	,105	,583					
D9	R	,111	-,097	-,091	,042	-,025	-,024	,070	,021	-,311**	1			
	P	,214	,274	,307	,640	,781	,787	,429	,813	,000				

D10	R	,003	,171	,054	,068	,062	,051	,083	,031	,145	-,175*	1		
	P	,976	,054	,544	,447	,485	,566	,350	,731	,103	,048			
D11	R	,051	-,120	-,147	-,022	,116	,019	-,044	,155	,052	-,010	-,126	1	
	P	,566	,176	,098	,802	,193	,832	,622	,081	,561	,910	,158		
D12	R	-,048	,165	,151	,003	-,043	,140	,161	,125	,041	,017	,246**	-,318**	1
	P	,587	,062	,088	,973	,626	,116	,069	,159	,646	,853	,005	,000	

*Korelasyon Analizi sonuçları. * $p < 0.05$; ** $p < 0.01$*

Ek 16. “Sanal zorbalık” sorularının frekans (genel) dağılımı

		N	N %
SORU 1	Hiçbir Zaman	96	75,0%
	Bazen	24	18,8%
	Çoğu Zaman	3	2,3%
	Her Zaman	5	3,9%
SORU 2	Hiçbir Zaman	102	79,7%
	Bazen	20	15,6%
	Çoğu Zaman	3	2,3%
	Her Zaman	3	2,3%
SORU 3	Hiçbir Zaman	114	89,1%
	Bazen	10	7,8%
	Çoğu Zaman	2	1,6%
	Her Zaman	2	1,6%
SORU 4	Hiçbir Zaman	126	98,4%
	Bazen	1	0,8%
	Çoğu Zaman	1	0,8%
SORU 5	Her Zaman	118	92,2%

	Hiçbir Zaman	8	6,3%
	Bazen	1	0,8%
	Çoğu Zaman	1	0,8%
SORU 6	Her Zaman	121	94,5%
	Hiçbir Zaman	4	3,1%
	Bazen	2	1,6%
	Çoğu Zaman	1	0,8%
SORU 7	Her Zaman	122	95,3%
	Hiçbir Zaman	5	3,9%
	Bazen	1	0,8%
SORU 8	Çoğu Zaman	115	89,8%
	Her Zaman	10	7,8%
	Hiçbir Zaman	2	1,6%
	Bazen	1	0,8%
SORU 9	Çoğu Zaman	114	89,1%
	Her Zaman	14	10,9%
SORU 10	Hiçbir Zaman	114	89,1%
	Bazen	11	8,6%

	Çoğu Zaman	3	2,3%
SORU 11	Her Zaman	120	93,8%
	Hiçbir Zaman	7	5,5%
	Bazen	1	0,8%
SORU 12	Çoğu Zaman	121	94,5%
	Her Zaman	4	3,1%
	Hiçbir Zaman	3	2,3%
SORU 13	Bazen	123	96,1%
	Çoğu Zaman	3	2,3%
	Her Zaman	2	1,6%
SORU 14	Hiçbir Zaman	104	81,3%
	Bazen	18	14,1%
	Çoğu Zaman	4	3,1%
	Her Zaman	2	1,6%
SORU 15	Hiçbir Zaman	89	69,5%
	Bazen	26	20,3%
	Çoğu Zaman	6	4,7%
	Her Zaman	7	5,5%

SORU 16	Hiçbir Zaman	94	73,4%
	Bazen	25	19,5%
	Çoğu Zaman	4	3,1%
	Her Zaman	5	3,9%
SORU 17	Hiçbir Zaman	98	76,6%
	Bazen	18	14,1%
	Çoğu Zaman	7	5,5%
	Her Zaman	5	3,9%
SORU 18	Hiçbir Zaman	113	88,3%
	Bazen	10	7,8%
	Çoğu Zaman	3	2,3%
	Her Zaman	2	1,6%
SORU 19	Hiçbir Zaman	104	81,3%
	Bazen	20	15,6%
	Çoğu Zaman	3	2,3%
	Her Zaman	1	0,8%
SORU 20	Hiçbir Zaman	114	89,1%
	Bazen	13	10,2%

	Çoğu Zaman	1	0,8%
SORU 21	Her Zaman	122	95,3%
	Hiçbir Zaman	5	3,9%
	Bazen	1	0,8%
SORU 22	Çoğu Zaman	111	86,7%
	Her Zaman	15	11,7%
	Hiçbir Zaman	2	1,6%
SORU 23	Bazen	97	75,8%
	Çoğu Zaman	23	18,0%
	Her Zaman	4	3,1%
	Hiçbir Zaman	4	3,1%
SORU 24	Bazen	100	78,1%
	Çoğu Zaman	21	16,4%
	Her Zaman	7	5,5%

Tablo 5. “Benlik Saygısı ölçeği” sorularının frekans (genel) dağılımı

		N	N %
D1 Benlik Saygısı	Yüksek	111	86,7%
	Orta	15	11,7%
	Az	2	1,6%
D2 Kendilik Kavrsurekl	Fazla	19	14,8%
	Az	109	85,2%
D3 İnsanlara Guven Duyma	Çok	73	57,0%
	Orta	53	41,4%
	Az	2	1,6%
D4 Eleştiriye Duyarlılık	az	67	52,3%
	çok	61	47,7%
D5 Depresif Duygulanım	yok	14	10,9%
	az	68	53,1%
	orta	41	32,0%
	yüksek	5	3,9%
D6 Hayalperestlik	az	42	32,8%
	orta	60	46,9%
	üst	26	20,3%
D7 Psikosomatik Belirtiler	az	32	25,0%
	orta	28	21,9%
	fazla	68	53,1%
D8 Kisiler Arası İlskilerde Tehdit Hissetme	yok	52	40,6%
	az	34	26,6%
	orta	34	26,6%
	yüksek	8	6,3%

D9 Tartışmalara Katılma Derecesi	az	39	30,5%
	orta	44	34,4%
	çok	45	35,2%
D10 Ana-Baba İlgisi	çok	114	89,1%
	orta	10	7,8%
	az	4	3,1%
D11 Babayla İlişki	az	102	79,7%
	orta	23	18,0%
	yüksek	3	2,3%
D12 Psikik İzolasyon	az	96	75,0%
	çok	32	25,0%